

Centar za nenasilnu akciju
Centre for Nonviolent Action

6 GODI[NJI] IZVE[TAJ]

SEPTEMBAR 2002 - AVGUST 2003

CENTAR ZA NENASILNU AKCIJU

www.nenasilje.org

URED U BEOGRADU

Studentski trg 8, 11000 Beograd, SCG
Tel: + 381 11 637-603, 637-661
Fax: + 381 11 637-603
Email: cna.beograd@nenasilje.org

URED U SARAJEVU

Radnička 104, 71000 Sarajevo, BiH
Tel: +387 33 267-880, 212-919
Tel/fax: +387 33 212-919
cna.sarajevo@nenasilje.org

O CENTRU ZA NENASILNU AKCIJU

Osmoro ljudi iz Bosne i Hercegovina, Hrvatske i Srbije čini jezgro Centra za nenasilnu akciju. Imamo urede u Sarajevu i Beogradu i radimo na izgradnji mira u regionu bivše Jugoslavije, od Makedonije, preko Kosova, pa sve do Hrvatske. Ko to želi iščitavače i prebrojavati iz naših imena, pripadnice i pripadnike pojedinih naroda sa ovog prostora: Adnan Hasanbegović iz Sarajeva, Nedžad Horozović iz Doboja, Helena Rill iz Sombora, Ivana Franović iz Beograda, Milan Colić-Humljan iz Babušnice, Sanja Deanković iz Splita, Tamara Šmidling iz Beograda, Nenad Vukosavljević iz Beograda. Ono što je nama važno je to da nas povezuje osećaj ljudske solidarnosti - neomeđene postojećim granicama, posvećenost mirovnom radu i promeni ka pravednjem društву nenasilnim putem. Važno nam je i to da nas sve naše različitosti povezuju u poštovanju istih, pomažu nam da učimo jedni od drugih i menjamo sebe i društvo oko nas.

Kakvo nenasilje!?

Nenasilje je neprihvatanje i nečinjenje nepravde.

Nenasilje je delovanje protiv nepravde i diskriminacije, kada se pritom trudimo da ne činimo i sami nepravdu i da svakome ostavimo i pružimo šansu da se menja, da ne osuđujemo ljude jer na to nemamo pravo, već da kritikujemo one postupke koji ugrožavaju druge. I da isti aršin važi za sve. Nenasilje ne vidimo kao ideologiju već kao stalni proces preispitivanja sopstvenog delovanja, mišljenja i zbiranja u društvu. Naše pojedinačne motivacije se preklapaju u ovoj tački dok individualno, one svoje korene crpe u veri, iskustvima nepravde i solidarnosti sa onima koji su izloženi nepravdi.

CNA veoma pozdravlja povratne informacije, sugestije,
pitanja i kritike u vezi sa ovim izvještajem i našim radom uopšte.
Vaša razmišljanja su nam od pomoći!
Hvala vam.

SADRŽAJ

OSNOVNI CNA TRENING	3
Osnovni trening iz nenasilne razrade konflikata - Vogošća, decembar 2002.	3
Osnovni trening iz nenasilne razrade konflikata - Hajdučke Vode, maj 2003.	4
PROGRAM TRENING ZA TRENERE/ICE	6
Program trening za trenere/ice 2002-2003.	6
Program trening za trenere/ice 2003-2004.	10
OSTALI TRENINZI I RADIONICE	14
Trening za članice i članove sindikata u BiH	14
Jednodnevna radionica u Prijedoru	14
Trening iz nenasilne komunikacije i nenasilne transformacije konflikata	14
Radionica za članove/članice sindikata iz BiH	15
Radionica «Društveno vrednovanje žene kao supruge, majke i domaćice»	15
Kongres "Studenti grade mostove"	15
SUOČAVANJE S PROŠLOŠĆU	16
Tribine «Četiri pogleda: Od prošlosti - ja u ratu, ka budućnosti - kako ka trajnom miru» u Bosni i Hercegovini	16
Trening za učesnike ratova, deo I	16
Trening za učesnike ratova, deo II	17
PUBLIKACIJE	19
AKTIVNOSTI NAŠIH SARADNICA I SARADNIKA	20
Tribina "Zajednički život različitih religija"	20
Trening iz nenasilne komunikacije i kreativne transformacije sukoba	21
Trening iz nenasilne razrade sukoba za nastavno osoblje Srednje medicinske škole iz Skoplja	22
EVALUACIJA	24
Evaluacija rada CNA	24
Evaluacija programa <i>Trening za trenere/ice 2002-2003</i>	26
POLITIČKI I DRUŠTVENI KONTEKST U KOM CNA RADI	31
Makedonija	31
Crna Gora	31
Srbija	32
Kosovo	33
Hrvatska	33
Bosna i Hercegovina	34
PLAN RADA	37

OSNOVNI CNA TRENING

iz nenasilne razrade konflikata

Osnovni CNA trening iz nenasilne razrade konflikata je desetodnevni program mirovnog obrazovanja koji okuplja ljudi sa prostora bivše Jugoslavije (iz Bosne i Hercegovine, Hrvatske, Makedonije, Srbije, Crne Gore i Kosova). Glavne teme koje se obrađuju su: nasilje, nenasilje, timski rad i donošenje odluka, liderstvo, nenasilna komunikacija, predrasude, identitet, nacionalni identitet, ophođenje s prošlošću, razumevanje sukoba i kreativna razrada sukoba. Pored prenošenja veština, sposobnosti i znanja potrebnih za nenasilnu razradu konflikata, ovaj program ima za cilj osnaživanje učesnika/ca da budu spremni, vični i svesni svoje odgovornosti, moći i snage da utiču na društvo u kome žive. Učesnici/ce programa su ljudi koje vidimo kao potencijalne multiplikatore/ke i koji rade u medijima, prosveti, udruženjima ratnih veterana, političkim partijama ili su aktivni/e u nevladnim organizacijama.

Program je na bosanskom/hrvatskom/srpskom jeziku.

Metode koje se koriste na CNA treningu su aktivnog i participativnog karaktera, prateći tezu da su razlike u mišljenju obogaćujuće, te da njihovo bolje poznavanje pomaže razumevanju i na taj način utiče i na naše ponašanje u konfliktnim situacijama.

Osnovni trening iz nenasilne razrade konflikata - Vogošća, decembar 2002.

Vogošća, Bosna i Hercegovina, 13-23.12.2002. godine

U Vogošći, nadomak Sarajeva, od 13. do 23. decembra 2002. održan je Osnovni trening iz nenasilne razrade konflikata u organizaciji CNA Sarajevo, a uz finansijsku podršku Gesellschaft fuer technische Zusammenarbeit (GTZ).

Na treningu je učestvovalo, kako je i bilo planirano, ukupno 20 ljudi, 10 žena i 10 muškaraca, starosne dobi između 19 i 39 godina. Regije iz kojih su došli su: Makedonija, Bosna i Hercegovina, Kosovo, Srbija s Vojvodinom, Hrvatska, Crna Gora. Među učesnicima/ama je bilo osoba aktivnih u političkim partijama, medijima, različitim nevladnim i vladnim organizacijama, te međunarodnim organizacijama.

Trenerski tim su sačinjavali/e Adnan Hasanbegović iz CNA Sarajevo, Milan Colić-Humljan i Helena Rill iz CNA Beograd i Sanja Deanković iz kaštelske lokalne organizacije (HUK) iz Hrvatske kojoj je to bio prvi trening, a koja je u međuvremenu postala članica CNA.

Teme koje su bile obrađivane su: nenasilna komunikacija, timski rad i donošenje odluka, nasilje/nenasilje, različitosti, identitet/nacionalni identitet, predrasude, diskriminacija, liderstvo, moć, uloga polova u društvu, kreativna razrada konflikata.

Koncept treninga se najviše zasnivao na senzibilizaciji na nasilje, i kroz mnoge teme, učesnici/e su se sami/e vraćali na nju. Iako se puno diskutovalo o nasilju, nedostajao je kritički osvrt na element „gde ja podržavam nasilje“.

Kreativna razrada konflikata je bila fokus treninga gde su se učesnici/e isprobali/e u različitim ulogama i mogućnostima da se određeni konflikt transformiše. Motivacija je bila visoka te se čulo puno detaljnih analiza, preispitivanja, a posebno su bili važni razgovori o moći pojedinca/ke, aktivizmu, nenasilju, odgovornosti.

Na kraju treninga načinjena je pismena evaluacija učesnika/ca. Na pitanje "Koje je tvoje najvažnije iskustvo sa ovog treninga?" neki od odgovora su:

- *Iskustvo sigurnog prostora koje su iskonstruirali toliko različiti ljudi. Prolazak kroz vježbe i uloge koji je isprva bio vrlo težak, ali sam prezadovoljna jer osjećam da sam se osnažila-zahvaljujući i potpori sviju. Dekonstrukcija nekih mitova o sebi, predrasuda o drugima, slaganje mirovne priče! Jedno od najvažnijih i najjačih iskustava!*
- *Moje najvažnije iskustvo je princip «nenasilja» - djelovanje, vlastite potrebe, tudi prostor. Shvatila sam šta je moj problem: znam vidjeti nasilje, imam snage reagovati, ali obično ne znam reagovati drugčije nego nasilno. Sada imam – metoda!*

- *Iskustvo rada u grupi u kojoj skoro svi učesnici daju aktivan doprinos radu. Nepostojanje hijerarhijske strukture donošenja odluka. Ipak najvažnije mi je saznanje da je nenasilje životni princip, stav prema životu, životna filozofija, a ne samo puko odsustvo nasilja.*

Na pitanje «Što misliš da si naučio-la na ovim radionicama? Šta misliš da od naučenog možeš primijeniti u svom radu i životu?» učesnici/e su odgovorili/e:

- *Naučio sam da svaki konflikt može da se razume i da se reši na neki način i mislim da mnogo stvari mogu da promenim u mom radu.*
- *Naučila sam važnost nenasilne akcije, da pojedinac treba i ima tu odgovornost da deluje u civilnom društvu. Osetila sam snagu koju pojedinac može da ima i važnost da istu koristi!*
- *Najvažnije za mene je što sam od ovih radionica naučila kako da osnažujem sama sebe i da ubuduće radim na tome u smislu da pomažem i meni i mojoj okolini onima koji to trebaju od mene.*
- *Značilo mi je promišljanje o struktturnom nasilju i moći, obzirom na to da ovu vrstu nasilja osećam često, a nisam sigurna da li reagujem ispravno na društvene nepravde.*
- *Da se preispitujem. Radila sam to i ranije, ali je preispitivanje nekako bilo samo sebi svrha. Sad sam svesna da je preispitivanje samo jedan deo procesa nenasilne razrade konflikata. Da prepoznam i izrazim svoje potrebe. Da kompromis nije isto što i saradnja. Da imam moć da aktivno delujem. Još uvek mislim da je moja moć mala. Ipak za mene je to značajna promena. Nadam se da će kroz aktivno delovanje ujedno i osnaživati sebe (i druge) da dalje deluju).*
- *Da pokušam da nastavim sa svojim aktivizmom i promjenim neke stvari u svojoj sredini i prenesem ih na ostale, ali uz nečiju podršku i i skustvo koje nam je potrebno za ovakvo nešto.*

Dokumentacija ovog treninga «Tko šuti - muti!» na 92 strane na bosanskom/ /hrvatskom/srpskom jeziku dostupna je na zahtev, a uskoro će biti postavljena i na naš web-site.

Osnovni trening iz nenasilne razrade konflikata - Hajdučke Vode, maj 2003.

Hajdučke Vode / BiH, 2-12.05.2003.

U hotelu Hajdučke Vode na Boriji, u blizini Teslića, održan je prvi naš ovogodišnji osnovni trening iz nenasilne razrade sukoba na kome je bilo 19 učesnika/ca (9 muškaraca i 10 žena) iz BiH, Srbije, Crne Gore, Makedonije, Kosova i Hrvatske.

U trenerskom timu koji je osmislio radionice i vodio ovaj trening bili su Sanja i Nedžad iz sarajevskog i Milan i Helena iz beogradskog ureda CNA.

Zbog dosta zakašnjelog negativnog odgovora od donatora od kojeg smo očekivali/e finansijsku podršku za ovaj trening, našli/e smo se u situaciji da nismo imali/e vremena za iznalaženje podrške od drugih fondacija te smo troškove ovog treninga najvećim dijelom pokrili svojim sredstvima. Dio troškova puta pokrili su sami učesnici/ce. Činjenica da nije bilo planirano da troškovi dolaska i odlaska za sve učesnike/ce budu pokriveni u potpunosti od strane organizatora (što je bilo naznačeno i u pozivima za apliciranje), uticala je vjerovatno, između ostalih stvari, na to da smo za ovaj trening dobili znatno manje aplikacija nego obično (57). Smanjeni broj aplikacija donekle otežao njihovu selekciju jer nam je bilo teže napraviti izbalansiranu grupu po raznim nivoima sa manjim brojem aplikacija. Ovo iskustvo vidimo korisnim u daljem iznalaženju načina da naše programe mirovne edukacije za ljude sa ovih prostora učinimo finansijski manje ovisnim o donacijama «sa strane», čemu dugoročno težimo.

U grupi učesnika/ca su bili ljudi iz nevladinih organizacija (Multikultura Tetovo, OSCE Gnjilane, Suedost Bijeljina, Crnogorski ženski lobi Podgorica, FGT Urbana kultura Tuzla, Most Beli Manastir, Hajde da... Beograd, Suncokret Zagreb, Međaši Skopje, Udruženje mladih Otoka, Unija studenata Beograd, CCI Kočani, Zrenjaninski edukativni centar Zrenjanin), iz političkih partija i političkih struktura (G17+, DS, Ministarstvo odbrane vlade Makedonije), iz medija («Drita» Gnjilane) i prosvetni/e radnici/e (OŠ Vera Blagojević Banja Koviljača, OSŠ «9. maj»).

Koncept treninga je bio dosta otvoren u smislu da je u pripremama radionica prije treninga ostavljeno dosta prostora za prilagođavanje radionica i programa potrebbama i interesovanjima grupe. Tokom treninga obrađene su teme: komunikacija, nenasilna komunikacija, timski rad i donošenje odluka, nasilje, razumijevanje i rad na sukobu, percepcija, predrasude i diskriminacija, uloga polova u društvu, kreativna razrada sukoba i moći. Uz sve poteškoće, trenerski tim je u svojoj evaluaciji izrazio zadovoljstvo konceptom cijelog treninga koji je bio posebno obilježen visokim nivoom angažovanja svih u radu na predrasudama i diskriminaciji. Osvještavanje i nošenje sa vlastitim predrasudama i situacijama kada smo

diskriminisani/e i kada diskriminišemo u svakodnevnici, je za ljude na treningu ponekad bilo bolno, ali u isto vrijeme i podsticajno za preispitivanje, samokritiku i iznalaženje načina kako se boriti protiv toga.

Velika poteškoća na ovom treningu je bila činjenica da je u grupi bila jedna učesnica treninga koja zbog svog psihičkog stanja nije bila u mogućnosti da uđe u interakciju sa ostalima iz grupe i nije bila u mogućnosti da uspostavi komunikaciju, što je imalo za posljedicu jako puno obostranog nerazumijevanja u njenim odnosima sa drugima. Takva situacija je tokom radionica i van njih često eskalirala do toga da su se javljala snažna i često pomiješana osjećanja (ljutnja, sažaljenje, zbumjenost, nemoć...) sa kojima su se trenerski tim i grupa na momente jako teško nosili pa je i proces rada bio time dosta opterećen. Sve ovo je bilo posebno izraženo u drugom dijelu treninga. Zbog toga se trenerski tim nakon konsultacija sa stručnim licem kojeg su pozvali. Na njegovu preporuku i uz izraženu želju te učesnice, organizovan je njen bezbjedan povratak kući prije završetka treninga.

Ovo iskustvo nam je, ma koliko teško bilo, i jako dragocijeno jer nam daje mnogo pouka i nudi prostor za promišljanja o mogućim načinima nošenja sa ovakvim situačijama na treninzima koje su, kako se pokazalo, moguće.

Kao još jednu poteškoću sa ovog treninga izdvajamo i loš tretman učesnika/ca od strane osoblja hotela. Postavlja nam se pitanje koliko to što odlazimo na ovakva mjesta sa željom, između ostalog, i da ih na ovakav način podržimo, nailazi na razumijevanje i prihvatanje.

U evaluacionom krugu na kraju treninga na pitanje: šta ste dobili, šta vam se svidjelo i šta vam je bilo poteškoća na ovom treningu? Neki od učesnika/ca su odgovorili/e:

- *Trening je bio dosta dobar. Dobio sam to što na neke stvari gledam na drugačiji način. Imam još mnogo stvari o kojima trebam da razmišljam i da nađem svoje mjesto u svemu ovome.*
- *Trebaće mi mnogo vremena da složim misli. Osećam da sam dobila širi pogled i mnogo toga za razmišljanje.*
- *Posebno mi se svidjela multietničnost sudionika mada mi se ta riječ ne sviđa. Svidjelo mi se što sam bio sa ljudima iz različitih regija i što sam bio u prilici da spoznam specifičnosti iskustava tih ljudi. Imao sam poteškoća sa tlakom i zbog toga sam se teško budio. Dobio sam i uspomenu koju će njegovati i nadograditi.*
- *Dobio sam puno preispitivanja sebe i svojih postupaka i uvida u sebe i spoznaju da imam puno predrasuda kojih nisam bio svestan.*
- *Spoznao sam više stvari o «bosanskom loncu». Svidele su mi se priroda, metode rada i teme. Svidela mi se dobra organizacija tima u odnosu na grupu. Svidelo mi se a i bilo mi je poteškoća što smo pričali o sebi nešto što ne pričamo ni sa svojim bliskim prijateljima. Sviđa mi se što je trenerski tim u nekim situacijama dobro i brzo reagovao. Bila mi je poteškoća hrana i muzika.*
- *Malo sam isrpļjen ali ovo mi je posebno iskustvo.*

PROGRAM TRENING ZA TRENERE/ICE

iz nenasilne razrade konflikata

Program trening za trenere/ice 2002-2003.

Napomena: Više informacija o prvoj i drugoj fazi ovog programa možete naći u našem prethodnom godišnjem izveštaju, www.nenasilje.org/izvjestaji/CNA-Godisnjilzvestaj2002.pdf

Faza III, desetodnevni trening

Kolašin / Crna Gora, 23.8. - 2.9.2002.

Četvrti po redu program Trening za trenere/ice iz nenasilne razrade konflikata počeo je u julu 2002. godine. Treća faza ovog programa Trening za trenere/trenerice održana je u Kolašinu, u hotelu «Bjelasica». (Više informacija o prve dve faze programa možete naći u našem prethodnom godišnjem izveštaju.)

Desetodnevni trening je pružio priliku učesnicima/ama da izvedu radionice koje su pripremili/e tokom pratećih (follow-up) sastanaka, kao i da dobiju povratne informacije o svom radu od grupe, ali i od članova/ica trenerskog tima. U prvom delu treninga bile su izvedene radionice učesnica/ka, dok je drugi deo otvorio prostor za priču o trenerskom radu, ulozi trenerice/trenera, motivaciju za ovaj rad i slično.

U odnosu naprvi trening u okviru programa, ovoga puta je u grupi bilo samo 16 ljudi, jer nekoliko učesnika/ca iz različitih razloga nije moglo da prisustvuje ovom treningu. To je dovelo do pomalo nezahvalne pozicije onih, ranije formiranih, timova učesnika/ca, koji su bili primorani da vode pripremljene radionice u nepotpunom sastavu, no oni su se sa tom poteškoćom dobro izborili.

Timovi učesnika/ca, formirani još u prvoj fazi programa (Trening na Jahorini) pripremili su i sproveli radionice na sledeće teme: identitet, predrasude, uloga polova u društvu, nacionalne predrasude, izgradnja mira i moć. Izbor tema govori o priličnoj hrabrosti i spremnosti grupe učesnika/ca da se uhvati u koštač sa onim problemima i temama koje se pokazuju kao najakutnije u društvima u kojima živimo i na kojima postoji najveća potreba da se radi i da se menjaju ustaljeni, široko prihvaćeni obrasci mišljenja i ponašanja. Same radionice su, uglavnom, brižljivo i sa puno pažnje i promišljanja pripremane, i utisak trenerskog tima bio je da je uloženo puno truda i kreativnosti kako bi se ostvarili ciljevi svake od radionica. Izvesne manjkavosti koje su uočene i komentarisanе uglavnom su se odnosile na nedovoljnu tehničku razrađenost i pripremljenost unutar pojedinih timova, što je posledica propusta tokom priprema, ali i neiskustva «novopečenih» trenera/ica kojima je ovo velikom većinom bilo prvo iskustvo vođenja radionica. Sadržaj većeg dela radionica predstavljao je popriličan odmak u odnosu na prethodne treninge, a solidna izgrađenost grupe omogućila je transparentno iznošenje necenzurisanih stavova po mnogim škakljivim pitanjima (kakva su nacionalne predrasude, ali i pitanja o ulozi KFOR-a ili nevladinih organizacija u izgradnji mira).

Drugi deo treninga je bio predviđen za rad na temama: poteškoće u radu, uloga trenera/ice, izgradnja mira, motivacija i evaluacija treninga. Energija i raspoloženje za rad bili su, pomalo neočekivano, na zavidnom nivou i postavljeno je zaista mnoštvo pitanja vezanih za trenerski rad i, šire, rad na izgradnji mira. Bila je primetna velika potreba grupe da dobije odgovore na neka svoja pitanja, kao i podršku u razrešavanju ličnih dilema vezanih za moguće pristupe i poteškoće u radu.

Procenili smo da je potrebno još rada i promišljanja na temu strateškog pristupa, još samorefleksije po pitanjima sopstvenih mogućnosti i motivacije za delovanje na konkretnim problemima u našim društvima. Ono što smo svakako prepoznali jeste velika želja i zainteresovanost da se deluje, ali i često odsustvo jasne slike o tome na koji način se tom problemu može pristupiti i kako doći do željenih promena.

Dogovoren je da se u periodu do sledeće faze programa ideje o mogućim aktivnostima razmenjuju na zajedničkoj mailing listi, kako bi se tu mogle kritikovati, komentarisati i nadograđivati, te da se timovi formiraju oko tih ideja. Za otvaranje i moderiranje liste odgovornost su preuzeli sami učesnici/e.

Većina učesnika/ca je u evaluaciji naglasila značaj iskustva vođenja prve radionice, ali i osećaj ohrabrenosti i osnaženosti za dalji rad.

Finansiju podršku za ovu fazu programa, kao uostalom za prvi šest faza programa, dobili smo od nemačkog Ministarstva inostranih poslova.

Više informacija o ovom treningu može se naći u dokumentaciji treninga, pod naslovom «Farbala sam ogradu - 4. program trening za trenere/ice iz nenasilne razrade konflikata, faza III». Dokumentacija je na bosanskom / hrvatskom / srpskom jeziku i sadrži 74 strane.

Faza IV, petodnevni trening

Bečej / Srbija, 18-23.10.2002.

U Bečiju je od 18. do 23. oktobra održana četvrta faza programa *Trening za trenerice/trenere*. Po novom, proširenom konceptu *Trening za trenere/ice* traje godinu dana i ova faza je novina u programu, sa glavnim ciljem da se finalizuju ideje za aktivnosti učesnika/ca na polju izgradnje mira i formiraju timovi učesnika/ca koji bi ušli u pripremu i sprovođenje sopstvenih zamisli, uz podršku CNA tima.

Zagazili smo u rad na jednom specifičnom aspektu koji se tiče strateškog pristupa, izrade projektnih predloga, kontakata sa potencijalnim donatorima i svih ostalih poslova koji prethode i slede samim radionicama i treninzima.

Ovoga puta je sa nama u timu radio i kolega iz zagrebačkog Centra za mirovne studije, Gordan Bodog, koji je vodio radionice na temu *Pisanje projektnog predloga i izrada budžeta*. Na taj način smo nastavili «tradiciju» pozivanja naših kolega/ica iz drugih, srodnih mirovnih organizacija da rade na našem Treningu za trenere/ice, kako bi učesnici/e imali prilike da upoznaju i drugačije pristupe trenerskom poslu, da osete drugačiju dinamiku i dobiju nove uvide u različite aspekte aktivizma.

Tokom četiri dana treninga radilo se veoma intenzivno, i osim što su sve radionice trajale duže od predviđenog vremena, radilo se i u neformalno vreme, u pauzama. Kao rezultat toga, uprkos strepnjama i strahovima svih nas, došlo je do formiranja timova na osnovu kriterijuma dogovorenih na prethodnom treningu u Kolašinu.

Ideje za aktivnosti koje su iznošene na mailing listu, prezentovane su pred grupom i ljudi su napravili timove prema tim idejama.

Dogovoren je da se u proces traženja finansijske podrške uđe sa šest ideja:

- trening za prosvetne radnice/ke iz Bosne i Hercegovine i Vojvodine
- trening za aktivistkinje/aktiviste iz različitih delova Makedonije
- trening za novinare/ke iz SRJ
- trening iz nenasilne razrade konflikata za ljude sa prostora bivše SFRJ
- trening za mlade na Kosovu
- trening za mlade u Crnoj Gori

Način na koji su odabrane aktivnosti nas raduje, kako nismo imali osećaj da učesnici/e žele da rade «treninge radi treninga», već da su visoko motivisani da rade na problemima u sredinama iz kojih dolaze. Jedan od pokazatelja nam je bio i to što su učesnici/e iz Makedonije izrazili želju da rade upravo u Makedoniji na međuetničkim odnosima, učesnice sa Kosova na Kosovu, novinarke su izrazile želju da rade sa medijima, pedagoginja u osnovnoj školi da radi sa prosvetnim radnicima/ama, učesnici/e iz Crne Gore da rade sa mladima u Crnoj Gori. Pored ove «lokalne orientacije» određen broj učesnika/ca je imao želju da radi regionalno, pa su se odlučili da rade sa ljudima sa prostora bivše SFRJ ili da se priključe nekoj od «lokalnih» aktivnosti kako bi doprineli svojim pogledom «izvana» i svojim relativno sličnim iskustvom.

Posebnu vrednost vidimo u tome što će se nekima od ovih timova u pripremi i realizaciji treninga pridružiti osobe koje su prethodnih godina prošle kroz naše programe *Trening za trenere/ice*. Time smo još jedan korak bliži povezivanju trenera/ica iz regionala, a neformalna mreža trenera/ica na taj način se može znatno ojačati. Verujemo da će to prilično doprineti kvalitetu i kvantitetu mirovnog rada u različitim delovima bivše SFRJ.

Ono što je takođe veliki dobitak iz ovog treninga jeste mnogo veći prostor za priču o strateškom pristupu u kontekstu izgradnje mira. Motivisanost grupe za rad na ovom pitanju bila je zaista visoka i vrlo je uočljiv napredak u nošenju sa tim pitanjima u odnosu na prethodni trening u Kolašinu.

Naposletku, iz ovog treninga smo izašli umorni, ali sa mnogo manje brige u vezi sa narednim fazama programa. Bilo je zaista pravo zadovoljstvo videti i osetiti nivo odgovornosti koju su učesnici/e preuzeli na sebe tokom procesa rada, a primetna je bila otvorenost i transparentnost u njihovoj međusobnoj komunikaciji i spremnost da se pored podrške i kooperativnosti, upute i konstruktivne i jasne kritike koje otvaraju put za promenu i doprinose kvalitetu zajedničkog rada.

Faza V, prateći sastanci

Novembar - Decembar 2002.

Faza V ovog programa je predstavljala mogućnost timovima učesnika/ca da se sretnu, razrade ideje o aktivnostima, naprave precizan radni plan i podelu odgovornosti na osnovu njega i dobiju podršku od strane CNA tima u meri u kojoj im je potrebna.

Najviše vremena na ovim sastancima učesnici/e su iskoristili/e upravo za svoje interne dogovore i podele odgovornosti. Naša uloga se svodila na davanje preporuka o čemu sve treba misliti i šta sve treba uraditi u toku organizacije jednog treninga. Drugi deo sastanka je većinom bio posvećen savetima i otvorenim pitanjima u vezi projektnog predloga, budžeta, izrade finansijskog izveštaja i narativnog izveštaja.

U ukupno pet aktivnosti po jedna osoba iz CNA tima priključiće se trenerskim timovima, na njihov zahtev. U timu za sprovođenje šeste aktivnosti biće naš kolega i prijatelj, učesnik programa *Trening za trenere 1998-99*, koji ima dosta iskustva u radu. Ovakva postavka je došla kao rezultat želje učesnika/ca da u svom timu imaju i osobu sa više iskustva. To nam je jako značajno, kako naše iskustvo govori da prisustvo u timu osobe koja ima više iskustva čini veliku podršku onima koji ga nemaju.

Veoma smo zadovoljni kako je protekla ova faza programa. Sastanci jesu veoma dugo trajali (nekada i po deset sati dnevno), ali ih je pratila visoka motivacija. Zaista je divno videti kako učesnici/e programa postaju naši ravnopravni saradnici/e, preuzimajući sve više odgovornosti na sebe.

Faza VI, petodnevni trening

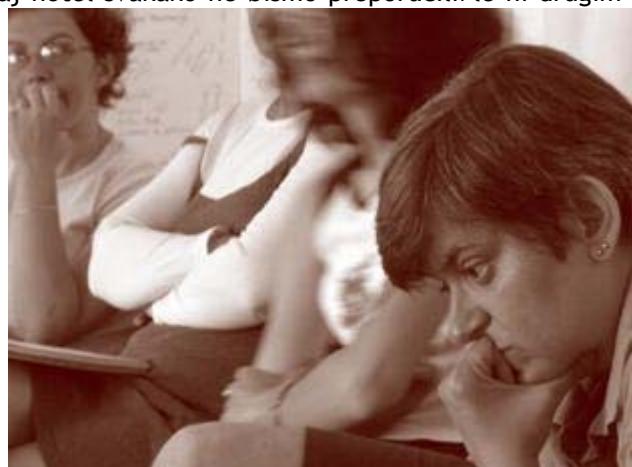
Bečeј /Srbija, 13-18.12.2003.

Faza VI programa *Trening za trenere/ice* je sasvim novo iskustvo i za učesnike/ce programa i za sam trenerski tim. Ideja je bila da u toku ove faze vežbamo javnu prezentaciju mirovnog rada, a i da se vratimo u širi kontekst rada na izgradnji mira, analizirajući i «razgradnju mira» i tematizujući rad na suočavanju sa prošlošću.

Trening je održan u hotelu «Fantast» u blizini Bečeja, u Vojvodini. Imali/le smo veoma mnogo poteškoća sa hotelom (neraspoloživost radne prostorije u dogovoren vreme, nedostatak grejanja, loša hrana i nespremnost osoblja da uvaži naše žalbe), tako da ovaj hotel svakako ne bismo preporučili/le ni drugim grupama koje organizuju slične treninge.

I pored ovih poteškoća koje su i te kako uticale na rad i zahtevale svakodnevni angažman i pregovore sa hotelom, uspeli smo mnogo toga da uradimo, prvenstveno zahvaljujući visokoj motivaciji učesnika/ca programa.

Svakako je pečat treninga, ako na trenutak zaboravimo nevolje sa hotelom, radionica na temu javne prezentacije mirovnog rada. U okviru nje radili smo kratke scene u kojima su učesnici/e imali zadatak da u različitim situacijama prezentuju upravo onu aktivnost koju su odabrali da sprovedu početkom 2003. godine u okviru programa *Trening za trenere/ice*. Timovi učesnika/ca su gostovali u

jutarnjem programu televizije YU info, bili u poseti Ministarstvu prosvete od koga su tražili dozvolu za rad sa zaposlenima u prosveti, bili u poseti lokalnim vlastima od kojih su tražili mogućnost podrške, bili u poseti lokalnoj organizaciji veterana rata pozivajći ih da se prijave za učešće u okviru treninga, prezentovali svoju ideju donatorima, međunarodnoj mirovnoj organizaciji, itd. Ove kratke scene smo snimali i nakon ponovnog gledanja analizirali. Ispostavilo se da je ova radionica zahtevala mnogo veći emotivni napor i da je bila mnogo stresnija nego što smo očekivali. Dosta ljudi se u nekim situacijama prvi put našlo (npr. poseta nacionalistički orientisanoj lokalnoj vlasti, poseta veteranima rata, intervju sa nedobronamerno orientisanim novinarem) i bilo im je dosta teško da se nose s njima. Same analize scena su bile dosta detaljne i vrlo korisne. Dosta pažnje smo posvećivali upravo jeziku i načinu na koji se obraćamo široj populaciji, ili ljudima koji nemaju direktne veze sa mirovnim radom, jer primećujemo da mirovne grupe (a time i mi) razvijaju neki svoj «meta»-jezik za koji sumnjamo da je razumljiv svima.

Veoma zanimljiva je bila radionica na temu izgradnje, odnosno razgradnje mira u toku koje smo analizirali koliko mi sami, a i različite društvene grupe, svojim radom doprinosimo izgradnji mira, a koliko nekim aspektom svog delovanja postižemo upravo suprotan efekat i doprinosimo razgradnji mira. Razgovor je bio usmeren na analizu pojmove koji se često koriste u krugovima ljudi koji sebe smatraju aktivistima/aktivistkinjama, pojmove za koje mislimo da se ne preispisuju u dovoljnoj meri i da se ne obraća dovoljno pažnje na neke njihove aspekte (konflikt rezolucija, zadovoljavanje stranih standarda, nenasilna komunikacija, zdrava konkurenca između NVO, samo su neki od obrađivanih pojmove).

U toku ove faze smo po prvi put na treningu tematizovali rad na suočavanju sa prošlošću. Pripremajući koncept te radionice imali smo veoma velika očekivanja od nje u želji da u toku jednog radnog dana obradimo što više otvorenih pitanja koje imamo u vezi te teme. Naša potreba je bila da ovu temu sagledamo na društvenom nivou, međutim ispostavilo se da su učesnici/e imali potrebu da je sagledavaju više na ličnom nivou, većinom ne postavljajući društveni nivo kao svoj prioritet. Takođe, primetili smo da se dosta meša i izjednačava rad na izgradnji mira i rad na suočavanju s prošlošću. Svakako, ta dva polja se dosta preklapaju, ali nikako ne možemo reći da su u osnovi isto. Ovakav ishod radionice nam je samo dao osećaj koliko mnogo je potrebno raditi na tematizovanju suočavanja sa prošlošću, naročito sa ljudima koji su posvećeni radu na izgradnji mira i koji imaju senzibilitet potreban za produktivan pristup toj temi.

Faza VII, aktivnosti učesnika/ca

Januar - Maj 2003.

U periodu od januara do maja 2003. godine pripremane su, organizovane i održane aktivnosti učesnika i učesnica programa Trening za trenere/ice. Od šest ideja za projekte na kraju je realizovano čak njih pet:

- trening za mlade u Crnoj Gori
- trening za novinare/ke iz Srbije i Crne Gore
- trening za prosvetne radnice/ke iz Bosne i Hercegovine i Vojvodine
- trening za aktivistkinje/aktiviste iz različitih delova Makedonije
- trening iz nenasilne razrade konflikata za ljude sa prostora bivše SFRJ

Učesnici/ce programa su samostalno osmislili aktivnosti, odabrali timove za implementaciju, organizovali ih, vodili, i bili zaduženi za pisanje narativnog izveštaja i sklapanje finansijskog izveštaja.

Ova faza programa predstavlja inovaciju u odnosu na programe prethodnih godina i uvedena je na osnovu detaljnih evaluacija prethodnih programa i povratnih informacija koje smo dobili/le od učesnika/ca. Pokazala se kao pun pogodak i kao razvijanje programa upravo u pravcu koji je potreban, tj. u pravcu opsežnijeg osposobljavanja i osnaživanja učesnika/ca za samostalnu organizaciju i sprovođenje aktivnosti.

Detaljnije narativne izveštaje učesnika/ca programa koji su realizovali projekte možete naći u našem prethodnom tromesečnom izveštaju na adresi www.nenasilje.org/izvestaji/CNA-BG-maj2003.

Faza VIII, završni trening - evaluacija programa

Ulcinj / Crna Gora, 23-27.5.2003.

U Ulcinju, od 23-27.5.2003. održan je završni trening ovog programa. Ideja treninga je bila evaluacija celokupnog programa, razmena iskustava sakupljenih tokom samostalnih treninga učesnika/ca, pogled u budućnost i međusobna saradnja.

Zbog velike potrebe za razmenom iskustava produžili smo trening za jedan dan, tako da je trajao ukupno tri radna dana. Međutim, čini se da ni to nije bilo dovoljno, kako je nama jako važna evaluacija celokupnog programa ostala u senci razmene sakupljenih iskustava i razmene ideja i potreba za budući rad.

Učesnici/ce programa su još uvek bili/e pod jakim utiskom treninga koje su oni/e radili/le i imali veliku potrebu da drugima ispričaju sa kakvim su se poteškoćama susreli/le, kako su se s njima nosili/le, šta im je bilo novo, lepo, interesantno, šta su im pouke. Interesantno je da su se svi/e okarakterisali/le timski rad u svojim trenerskim timovima kao veoma lepo, možda najlepše iskustvo; a timovi su formirani oko ideja za aktivnosti, a ne na osnovu želje da se s nekim bude u timu. To nam govori o izgrađenosti ove grupe ljudi i raduje nas taj osećaj povezanosti i želja za saradnjom.

Evaluaciju celokupnog programa nismo uspeli/le da uradimo onako detaljno i plodotvorno kako smo se nadali/le, jer ona jednostavno nije bila prioritet učesnicima/ama, što je i razumljivo. Pored velike potrebe da se razmene različite informacije na ovom poslednjem zajedničkom susretu rad na evaluaciji doneo je pad koncentracije i vrlo šture rezultate. Međutim, mi nismo nezadovoljni/e ovim ishodom, kako će svakako uslediti detaljna evaluacija programa: jedan deo, spoljnu evaluaciju, radiće Berghof Research Center for Constructive Conflict Management iz Berlina, koja podrzumeva i intervjuje s učesnicima/ama programa; a i mi ćemo posebno pripremiti detaljne upitnike za učesnike/ce.

Zvuči nam neverovatno, no IV program Trening za terenere/ice sa novim konceptom je završen. Svih osam faza koje smo planirali/le su realizovane. Ovaj novi koncept, odnosno nove faze programa, dale su nam mnogo veće rezultate nego što smo se nadali/le. Radeći na razvoju novog koncepta, pre skoro dve godine, nadali/le smo se da će biti bar jedna do dve smislene aktivnosti koje bi učesnici/ce tog programa osmisili/le i realizovali/le. Planirali/le smo da u nedostatku ideja učesnika/ca o aktivnostima, ili nedostatku želje i potrebe da rade na samostalnim aktivnostima, pozovemo da se priključe učesnici/ce prethodnih programa Trening za trenere/ice, koji/e su aktivni/ne i za koje znamo da bi im ova nadogradnja programa dobro došla. Ispostavilo se da je ova grupa ljudi, učesnika/ca ovog programa, bila puna ideja o potrebnim aktivnostima i sa velikom motivacijom da radi na izgradnji mira i promociji nenasilja, što lokalno, što regionalno.

Više učesnika/ca ovog programa je prokomentarisalo u toku ovog trodnevnog susreta da nemaju osećaj da je program završen, već kao da sada počinje deveta faza ovog programa koja nije vremenski ograničena i u kojoj se radi punom parom. I mi delimo taj osećaj.

Program trening za trenere/ice 2003-2004.

Desetodnevnim treningom na Jahorini, održanim od 4. do 14. jula 2003, započeo je peti po redu Program Trening za trenere i trenerice iz nenasilne razrade konflikata. Ovaj program, kao i prošlogodišnji, trajaće godinu dana i sastojće se od ukupno osam faza.

U program je uključeno ukupno 20 učesnika/ca: 12 muškaraca i 8 žena, iz Bosne i Hercegovine, Hrvatske, Srbije, Crne Gore, Kosova i Makedonije.

Učesnici/e programa su aktivni/e u sledećim organizacijama:

Asocijacija za kulturu «Aurora», Ulcinj

Suedost Europa Kultur e.V. - Centar Bijeljina

Omladinski centar «Laketrails» Peace Trails, Nevesinje

KVART, omladinska organizacija, Kraljevo

ZaMirNET, Zagreb

Ekonomsko-trojinska škola «Jovan Trajković», Zrenjanin

OSCE Misija na Kosovu, Gnjilan

Akcija protiv nasilje i izgradnja mira ANP, Gnjilan

G17Plus, Niš

Ministarstvo urbanizma i građevine Republike Srbije, Beograd

Omladinski centar Gornji Vakuf-Uskoplje

Mirovna akcija, Prilep

Multikultura, Tetovo

Centar za mirovne studije, Zagreb
Društvo studentkinja i studenata filozofije «Filonus», Beograd
Mladinski inicijativi, Skopje
Ministarstvo odbrane, projekat «Eurointegracije», Skopje
Analitički centar Socijaldemokratskog saveza Makedonije, Skopje

Trenerски тим су чланови/це CNA тима, из београдског и сарајевског уреда:

Adnan Hasanbegović
Helena Rill
Nedžad Horozović
Tamara Šmidling

Gost trener на првој фази био је Goran Božičević из организације Quaker Peace and Social Witness.

Finansijska подршка: Први шест фаза програма финансијски је подржalo Министарство иностраних послова Немачке. Фазе 7 и 8 програма финансијски је подржalo Швајцарско министарство иностраних послова.

Faza I, desetodnevni trening

Jahorina, 4-14.7.2003.

Већина тема које су биле обрађиване на овој I фази представљале су надградњу тема које су обрађиване на осnovним тренинзима, као на пример: ненасилна комуникација, разумевање и анализа сукоба, доношење одлука, лидерство, рад на вредностима, ненасилје, дискриминација, национални идентитет, улога полова у друштву, изградња мира. Тeme *Uloga trenera/trenerice i Priprema radionice* представљале су увод за радионице које ће учесници/е сами спремати у оквиру својих малih timova (које формирају упрано у овој фази), а реализоваће ih u III фази програма.

Имамо доživljaj да се тренинг састојао из три дела, различите динамике: први је уводни део, који је текао доста споро, уз прilično затворености унутар групе и устезања од emotивне укључености, поред рационалног и професионалног нивоа. Тема на којој се највиše радило био је сукоб. Конфронтација је теško ишла jer je постојало nepoverenje u grapi što je bila posledica nedovoljne izgrađenosti групе u том prvom delu тренинга.

Други део тренинга се углавном односио на обрађивање тема попут ненасилја, улоге полова у друштву, националног идентитета и дискриминације, које nose veliki потенцијал emotивног набоја и отварају širok простор за прављење јасних веза измеđu лиčног искуства i друштвених вредности i норми, што је знатно uticalo на dinamiku rada i uspostavljanja poverenja unutar групе. Vežba «treći put», где су учесници/е kroz vežbu imali/e искуство спознавања sopstvenih reakcija u situacijama direktnog nasilja , kao i traženja različitih mogućnosti odgovora na nasilje , била је једна од važnih i prelomnih tačaka тренинга. Svojevrstan pečat тренингу dala је priča vezana за национални идентитет, jer је donela maksimalnu emocionalnu otvorenost. Ova тема zajедно s улогом полова u друштву pokazuje spremnost ljudi из групе da uđu u kožu drugih, saosećaju i pruže podršku jedni drugima.

Treći део тренинга односи се на долазак Gorana Božičevića, госта тренера, i причу o изградњи мира, чиме се promenio fokus тренинга. Njegov dolazak je predstavljao pravo osveženje u napornom višednevnom procesu, па су другачији приступ i нова динамика заиста пријали i групи i preumornom тренерском тиму. Тема изградње мира је била zbirna tačka тренинга jer су se «prelomile» приче i povezale mnoge теме о којима је razgovarano prethodnih dana тренинга (nasilje, nenasilje, vrednosti, sukob, društvena promena itd). Nakon почетне zбunjenosti (prvenstveno po pitanju односа изградње мира i nasilja/nenasilja), прštilo је od važnih pitanja i dilema, te suočavanja s realnošću u којој живимо. Ta радионица је донела vrlo intenzivna promišljanja i opservacije u plenumu. Neka od пitanja која су se појавила su sledeća:

- *Da li je nasilje kojim se uništava само «nasilje» put ka izgradnji mira?*
- *Da li je moj individualan nemir u dušu je dio taj kolerktivan mir/nemir?*
- *Da li postoji idealan MIR?*
- *Ima li parametri za MIR?*
- *Razlika izmedju nenasilje i nije nasilje?*
- *Što je (trajni) mir?*
- *Može li se mir izgraditi nasilnim putem?*

- Vezano za pad Miloševića, da su se stvari kretale u drugom pravcu (da je palo više ljudskih glava) kako bismo onda gledali na te stvari i da li bismo onda podržavali to nasilje?
- Da li može izgradnja i uspostavljanje mira da idu paralelno?
- Da li uspostavljanje mira (pojedini incidenti) mogu poremetiti izgradnju mira?

Uopšte, nit *rodni identiteti - diskriminacija - nacionalni identitet - izgradnja mira* je bila smislena i korisna u smislu uočavanja veze među tim temama u kontekstu nenasilja.

Na radionici «uloga trenera/ice» čulo se ozbiljnih promišljanja o ulozi trenera/ica; pomenuta su i važna pitanja poput autoriteta trenera/ice i odnos učesnika/ca prema njemu/njoj. To pitanje nam se čini posebno važnim s obzirom na preteran respekt prema zamišljenom «treneru - super-heroju» koji se u grupi mogao primetiti.

Ono što smo locirali da je nedostajalo je više priče o društvenom kontekstu iz kojeg ljudi dolaze, jer se u nekoliko navrata tokom rada moglo videti nepoznavanje i nerazumevanje različitih društvenih i kulturoloških situacija iz kojih dolaze pojedinci/ke. Dakle, jedna od pouka je da je potrebno obratiti još više pažnje na upoznavanje, posebno dati više mesta za iznošenje ličnih priča i predstavljanje društvenih konteksta iz kojih dolazimo.

Grupu učesnika/ca smo doživeli/e kao motivisanu za rad i sa puno uloženog truda, kao marljivu i upornu. Nije bilo potenciranja aktivističke dimenzije u grupi, kao ni izrazitih liderki/lidera koji bi bili spremni «vući» proces i inspirisati druge da se uključe. Nedostajale su inicijativa i više preuzimanja odgovornosti za sve što se tokom treninga dešavalo, a u traženju gotovih odgovora i u pojašnjenjima smo videli/e nerazumevanje trenerske uloge i dosta utezanja od slobodnog i samostalnog iskazivanja ideja. Za vreme radionica se čulo dosta političke korektnosti, a isto tako nije postojalo dovoljno preispitivanja odgovornosti za društveni kontekst («ja sam žrtva društva», ali koja je moja uloga u tom društvu?). Bilo je dosta poteškoća s ulaženjem u različite uloge tokom vežbi, ali je zato postojala spremnost da se uđe u «cipele» drugih što je jako važno na ovakvom treningu. Videli/e smo puno rada na sebi, rada na svojim vrednostima, preispitivanja svojih mapa; kao da su došli/e s otvorenim srcem ☺. Što se tiče straha od konfrontacije, on se razbijao polako tokom treninga. Uglavnom se osetila otvorenost i spremnost na sarađivanje. Ljudi iz grupe su nam vrlo dragi i bilo nam je lepo družiti se s njima u neformalno vreme. Takođe, imamo lep osećaj što se tiče nastavka Programa, jer postoji dosta potencijala i kapaciteta u grupi koje zaista vredi osnaživati i jačati.

Što se tiče *rada u timu*, prijao nam je: osetili/e smo podršku, siguran prostor, postojala je sloboda izražavanja. Brinuo je umor, i to nam je jedna od najvažnijih stvari za razmišljanje. Uložili/e smo veliki trud, i postojala je podjednaka odgovornost svih nas u timu. Prvi put smo bili/e u ovoj konstelaciji tima i imali/e smo doživljaj da se tim gradi ☺. Trening nam je bio dosta zahtevan, ali smo izašli/e s osećajem zadovoljstva.

Generalno nam se trening sviđa; imamo dobar osećaj - napravljen je prvi korak ovog programa. U timu postoji utisak da smo uspeli da generalno odgovorimo na potrebe grupe, i što nam je posebno važno, dobili smo puno materijala za preispitivanje i nadograđivanje pristupa radu koji negujemo u CNA

Dokumentacija ovog treninga «Možda je moguće» na bosansko-hrvatsko-srpskom jeziku dostupna je na zahtev.

Faza II, prateći sastanci

Beograd-Sarajevo, jul - avgust 2003.

Krajem jula i početkom avgusta realizovana je II faza Treninga za trenere/ice. Ona se sastojala od pratećih - follow up sastanaka gde su mali timovi, formirani u I fazi Treninga, pripremali svoju radionicu koju će voditi na sledećoj, III fazi.

Održano je ukupno sedam sastanaka koji su uglavnom trajali 2 dana. Četiri je održano u Beogradu i tri sastanka u Sarajevu.

Teme koje su pripremali/e učesnici/e u malim timovima su:

- Predrasude
- Analiza sukoba
- Liderstvo
- Uloga polova u društvu
- Identitet i nacionalni identitet
- Timski rad i donošenje odluka
- Identiteti i različiti kulturni konteksti

Dva tima su spremala radionicu na temu *identiteti*, s tim što su timovi davali ovoj temi različite kontekste: jedan tim je napravio paralelu s nacionalnim identitetom, a drugi je obradio identitete kroz različite kulturne kontekste.

Na svakom sastanku je učestvovalo po dvoje trenera/ica koji/e su davali/e malim timovima podršku, sugestije, povratnu informaciju pri pripremanju radionica. Sama struktura sastanka odnosila se na osmišljavanje ciljeva radionice, definisanje glavnih pitanja koja bi se pokrila radionicom, te vežbi koje bi pokrile te ciljeve i pitanja.

Ove sastanke su učesnici/e su uglavnom doživeli/e kao naporne, ali korisne i potrebne. Nama u trenerskom timu su neki sastanci bili vrlo inspirativni, neki više ili manje naporni, ali svakako jedva čekamo da vidimo radionice koje će učesnici/e u prvom delu III faze izvesti. III faza TzT-a je planirana od 22.VIII do 1.IX, a održaće se na Bjelašnici, u BiH.

OSTALI TRENINZI I RADIONICE

Trening za članice i članove sindikata u BiH

Hajdučke Vode - Teslić / BiH, 10-12.10.2002.

Od 10 - 12. oktobra 2002. u Hajdučkoj Vodi kod Teslića održan je seminar na temu «Osnove radnog zakonodavstva u BiH, timski rad i razumjevanje konflikata». Organizator je bila Međunarodna konfederacija slobodnih sindikata, a dve osobe iz tima CNA, Adnan Hasanbegović i Tamara Šmidling, pripremile su i vodile tri radionice na ovom treningu.

Grupa učesnika/ca, njih 18, bila je sastavljena od ljudi aktivnih u omladinskim sekcijama granskih sindikata iz različitih krajeva Bosne i Hercegovine.

Ideja organizatora je bila da se naprave dva treninga (od kojih je ovo bio prvi deo) tokom kojih će učesnice/i imati prilike da, osim upoznavanja sa nekim pravnim aspektima sindikalnog aktivizma, dobiju prostor i za rad na pitanjima i problemima timskog rada i razumevanja sukoba, sa kojima se svakodnevno susreću, kako u profesionalnom, tako i u svakodnevnom životnom okruženju. Prvi dan ovog seminara bio je posvećen temi radnog zakonodavstva i ulozi sindikata u njegovom kreiranju i sprovođenju. Drugi deo seminara bio je rezervisan za radionice koje su pripremile osobe iz Centra za nenasilnu akciju.

Jednodnevna radionica u Prijedoru

Prijedor / BiH, 04.11.2002.

Kao dio petodnevnog treninga pod nazivom «Pomirimo se» («Let's make the peace»), koji je organizovala Agencija Lokalne Demokratije - Prijedor u saradnji sa italijanskom organizacijom Obsservatorio Balcani održana je u Prijedoru 04.11.2002. godine radionica na temu razumijevanje sukoba koju je pripremio i vodio član CNA tima Nedžad Horozović. Na radionici su učestvovali uglavnom članovi/ice omladinskih klubova ali i mladi aktivni u nevladinim organizacijama iz Prijedora, Novog Grada, Banja Luke i Zavidovića, njih ukupno 14.

Tokom treninga obrađivane su različite teme (Kontekst «svijeta»-globalizacija, uloga zajednice i narodne diplomatijske, teritorija i umrežavanje...) i tom prilikom učesnici/e su se susreli sa različitim pristupima i metodama rada (predavanja, interaktivne radionice, plenarne diskusije). Iako je sam trening imao širi naziv: Obuka o nenasilnom rješavanju konflikta samo jedan dan treninga je bio predviđen, od strane organizatora, za rad na razumijevanju konflikta tako da nije bilo moguće dublje i sveobuhvatnije raditi na toj temi.

Trening iz nenasilne komunikacije i nenasilne transformacije konflikata

Banovići / BiH, 20-24.11.2002.

Na poziv Udruženja građana »Centar za mlade« iz Zavidovića dva člana i članica CNA (Adnan Hasanbegović, Milan Colić i Helena Rill) održali su četvorodnevni trening iz nenasilne razrade konflikata. Jedan ovakav trening već je organizovan prošle godine gde su učestvovali mladi iz Zavidovića i Žepča, a treneri/ce su bili/e članovi/ce i saradnik CNA. Ispitavši potrebe, Centar za mlade je došao do toga da potreba za ovim treningom i dalje postoji.

Na treningu je učestvovalo 12 mlađih; njih 10 je bilo iz Zavidovića, Bošnjaka i Bošnjakinja i dvoje iz Prijedora, srpske nacionalnosti, pošto se mladi iz Žepča nisu pojavili, što smo saznali jedan dan pred trening. Njihovo nedolaženje je delimično promenilo program i cilj održavanja treninga, ali CNA tim je došao do toga da je i u homogenijoj grupi važno raditi na pitanjima konflikta i nasilja, te raditi na

osnaživanju učesnika-ca za aktivizam kao putu ka kvalitetnoj društvenoj promeni. Na treningu su se obrađivale teme: nenasilna komunikacija, timski rad, donošenje odluka, percepcija i razumevanje konflikata, nasilje/ nenasilje i moć.

Radionica za članove/članice sindikata iz BiH

Neum / BiH, 19-21.2.2003.

U Neumu je od 19. do 21. februara 2003. održan trening/seminar sa članovima/članicama sekcija mladih - sindikata iz cele Bosne i Hercegovine. Nakon prvog dela održanog u Tesliću u oktobru prošle godine, ovaj trening je zamišljen kao direktni nastavak rada na osposobljavanju osoba aktivnih u sindikatima za aktivno i konstruktivno delovanje u svojim sekcijama. Radionice su pripremili i vodili Tamara i Adnan iz našeg sarajevskog ureda.

Ovoga puta u grupi je bilo 19 učesnika/učesnica, a trenerski tim je sastavio dva radna bloka sa radionicama na teme: donošenje odluka i liderstvo. Tema strukturnog nasilja je, na žalost, ostala neobrađena zbog nedostatka vremena i prostora, iako nam se ona čini ključnom za sindikalni aktivizam.

Radionica «Društveno vrednovanje žene kao supruge, majke i domaćice»

Sarajevo / BiH, 28.02 - 02.03.2003.

Dve članice našeg tima, Sanja Deanković i Tamara Šmidling, imale su priliku da u Sarajevu vode radionicu na temu uloga i položaj žena u društvu sa vrlo posebnom ciljnom grupom - ženama muslimankama, predanim vernicama. Ideja za ovaj kratki trening potekla je od jedne učesnice sa prošlogodišnjeg bazičnog treninga u Vogošći.

Radionicama je prisustvovalo 18 žena a teme koje su obrađene su: identitet, društvene i rodne uloge, diskriminacija.

Tokom radionica su se mogla čuti veoma zanimljiva i podsticajna promišljanja o ulogama žene u društvu, o načinima na koji se mogu uskladiti društveni angažman i silni rad koji žena obavlja u kući, daleko od očiju društva i bez ikakvog društvenog priznanja.

Ključna tačka treninga bio je razgovor o diskriminaciji koja postoji u društvu, posebno o diskriminaciji žena muslimanki. Naš je utisak da je ostvaren poprilično visok stepen senzibilizacije na diskriminaciju i nasilje u društvu, a diskusija o mogućim akcijama protiv diskriminacije bila je vrlo aktivna i burna i što je najvažnije, konkretna.

Kongres "Studenti grade mostove"

Hamburg / Nemačka, 9-11.05.2003.

Po pozivu organizatora kongresa "Studenti grade mostove" koji se ove godine po drugi put održavao u Hamburgu, okupljajući veliki broj studenata iz jugoistočne Evrope i drugih koji studiraju u Nemačkoj, Adnan Hasanbegović i Nenad Vukosavljević su vodili dve radionice na kongresu sa temama "nasilje u društvu" i "predrasude". Kako je posebna motivacija za prihvatanje ovog poziva za vođenje radionica, bilo upoznavanje studenata-kinja sa Balkana sa CNA primerom mirovnog rada, obradovala nas je povratna informacija učesnika-ka radionica da se osećaju ohrabrene-i za povratak kući nakon studija, dobivši informacije o postojanju inicijativa koje se zauzimaju za mir u regionu i suprotstavljaju nacionalizmu. Vidno pod utiskom radionice o predrasudama, više ljudi nam je reklo da im je bila značajna, kao susret sa ljudima druge nacionalnosti i otvaranje priče o predrasudama koje su jako prisutne u njihovim porodicama i okruženjima.

Prisustvo mladih ljudi različitih nacionalnosti na radionicama nam ukazuje na potrebu rada sa njima kao potencijalnim povratnicima i nosiocima izgradnje drugačije budućnosti regiona.

rad na procesu

SUOČAVANJA S PROŠLOŠĆU

Tribine «Četiri pogleda: Od prošlosti - ja u ratu, ka budućnosti - kako ka trajnom miru» u Bosni i Hercegovini

Prva tribina «Četiri pogleda: od prošlosti-ja u ratu, ka budućnosti- kako ka trajnom miru» održana je 15.03.2003. godine u Zenici (Federacija BiH). Učesnici su bili Adnan Hasanbegović, Nermin Karačić - obojica iz Sarajeva i bivši pripadnici Armije BiH, Romeo Zelenika iz Mostara bivši pripadnik HVO-a i Novak Grbić iz Banjaluke bivši pripadnik Vojske Republike Srpske.

U zeničkom Domu penzionera tribini je prisustvovalo stotinjak ljudi. U publici je bilo mnogo mlađih ljudi i ljudi iz NVO-a, ali vrlo malo onih koji su direktno sudjelovali u ratu i bili na ratištima, a čiji smo dolazak očekivali. Njihov dolazak doživjeli bismo kao podršku i jasan signal da za ovu priču ima prostora u tim, obično veoma zatvorenim krugovima ljudi.

Tribina je bila strukturirana kroz tri cjeline: priče učesnika o njihovim osjećajima i dilemama vezanim za rat, njihova viđenja i osvrti na mogućnosti za izgradnju trajnog mira na ovim prostorima i, na kraju, prostor za pitanja publike.

Druga tribina u BiH, a ujedno i prva u RS-u održana je 30. marta u Banjaluci.

Iako je posjećenost publike bila znatno manja nego u Zenici, samo mjesto održavanja tribine, Vijećnica

Banskog dvora bila je na neki način signal lokalnoj sredini o potrebi za otvorenošću ovakvih vrsta aktivnosti i o potrebi da se na njima radi uz određeni nivo partnerstva sa lokalnom vlašću.

Učesnici tribine bili su: Novak Grbić iz Banjaluke i Dušan Šehovac iz Sarajeva bivši pripadnici vojske Republike Srpske, Adnan Hasanbegović iz Sarajeva bivši pripadnik Armije BiH te Romeo Zelenika iz Mostara bivši pripadnik Hrvatskog vijeća obrane.

Trening za učesnike ratova, deo I

Ulcinj / Crna Gora, 30.04 - 06.05.2003.

U Ulcinju je, od 30. aprila do 06. maja održan Trening za učesnike ratova na prostorima bivše Jugoslavije. U grupi učesnika bilo je deset bivših boraca iz Hrvatske, Srbije, Crne Gore i Bosne i Hercegovine. Mnogi od njih aktivni su u različitim veteranskim udruženjima i udruženjima ratnih vojnih invalida, kao i u nevladinim organizacijama. U trenerskom timu je zajedno sa ljudima iz oba ureda CNA (Adnanom, Ivanom, Nenadom i Tamarom) ovoga puta bio i naš dugogodišnji suradnik i prijatelj Goran Božičević koji trenutno radi u organizaciji Queker Peace and Social Witness.

Potreba za organizovanjem ovakvog treninga javila se nakon organizovanja prvog ciklusa od četiri tribine «Četiri pogleda» kada je uočen nedostatak prostora i vremena da se u pripremama tribina intenzivnije radi sa učesnicima na pitanjima odgovornosti za ratove i nasilje i na razradi mogućnosti za izgradnju trajnog mira na ovim prostorima.

Tokom pet radnih dana obrađene su sledeće teme i otvorena sledeća pitanja: komunikacija, percepcija, nasilje, lična iskustva vezana za rat, izgradnja mira, simulacije tribina, strahovi i očekivanja vezani za učešće u procesima suočavanja sa prošlošću.

Bojazan koju je trenerski tim imao pre početka treninga o tome kako metodološki pristupiti grupi koja je poprilično «nefamilijarna» sa radioničarskim načinom rada pokazala se kao suvišna jer je visoka motivacija učesnika doprinela da radionice budu dinamične, razgovori sadržajni, uz primetan nedostatak vremena da se pokriju sve tačke koje su otvarane u diskusijama.

Poseban segment (nivo)rada na ovom seminaru bilo je pitanje lične odgovornosti za rat i nasilje koje on sa sobom nosi, a vezano uz to i rad na problemu «zakona, naređenja i savesti». Čini nam se da su upravo to goruća pitanja na kojima je potrebno dosta rada koji mora biti praćen spremnošću da se preispituje sopstvena pozicija i sopstvena delovanja i nedelovanja. Tek nakon prerade i promišljanja tih tačaka - javni nastupi, kakve podrazumevaju tribine koje organizujemo, mogu postići snažan, željeni utisak kod publike.

Po završetku treninga imamo osećaj da je ovom aktivnošću urađena važna stvar na polju uspostavljanja čvrćih veza mirovnih inicijativa i populacije bivših ratnika, da je dat snažan poticaj za različite vrste aktivnosti u lokalnim sredinama na polju izgradnje mira i suočavanja sa prošlošću.

Trening za učesnike ratova, deo II

Bjelašnica, BiH, 13 - 16.06.2003.

U hotelu «Maršal» na Bjelašnici je sredinom juna održan drugi deo treninga za učesnike ratova. Grupa učesnika je bila ista kao na prvom delu treninga (održanom u Ulcinju), uz nemogućnost dolaska dve osobe, umesto kojih su nam se pridružili jedan učesnik iz Rijeke (Hrvatska) i jedan učesnik iz Tešnja (BiH). Trenerski tim je takođe bio u istom sastavu - Adnan, Ivana, Nenad, Tamara iz CNA i Goran Božićević iz QPSW.

Ovo dvodnevno okupljanje zamišljeno je kao follow-up aktivnost u odnosu na prvi petodnevni trening, sa ciljem da se nakon mesec i po dana grupa ponovo okupi i razmeni reakcije lokalnih zajednica na ovakve aktivnosti, da se skiciraju neki planovi za buduće delovanje na polju suočavanja sa prošlošću, kao i da se dodatno poradi na elementima bitnim za javne nastupe. Budući da je za rad bilo predviđeno samo dva dana, trenerski tim je nastojao da pažljivo napravi radni plan, kako bi bilo dovoljno vremena za sve planirane teme što se pokazalo kao veoma težak zadatak. Dodatnu dimenziju predstavljala je potreba dobrog dela grupe da se još neko vreme posveti otvorenim pitanjima sa prvog dela treninga u Ulcinju. Zbog broja i prirode otvorenih tačaka, trening je dobio jednu specifičnu težinu koja nije baš karakteristična za dvodnevne treninge. Procena tima je bila da je ovo retka prilika da se neke stvari mogu razmeniti, tako da je dosta prostora ostavljeno za najosetljivija pitanja vezana za protekle ratove na ovim prostorima, kakva su npr. pitanja o zločincima i žrtvama, prirodi i smislu proteklih ratova (agresija ili građanski rat) i tome slično.

Koncept treninga je uključivao: uvodnu radionicu sa prostorom za dodatnu izgradnju grupe i razmenu iskustava i dešavanja od prethodnog susreta u Ulcinju, rad na razumevanju druge strane, snimanje kratkih intervjuja sa svakim od učesnika i komentarisanje tih snimaka, blok posvećen «pogledu u budućnost» i radu na otvorenim pitanjima.

Jedan od emotivnih vrhunaca ovog treninga bila je vežba «Drugi pogled», koncipirana tako da pruža prostor za ulazeњe u ulogu drugog, za razumevanje potreba, nade i strahova ljudi sa «druge strane». Čitav jedan radni blok bio je posvećen toj vežbi, uz veliku aktivnost svih učesnika koji su ulazeći u uloge Hrvata, Srba i Bošnjaka pokušavali da razumeju pogled i stavove «druge» strane u kontekstu ratnih sukoba i nasilja koje su oni prouzrokovali.

Poslednji radni blok koji je bio posvećen «pretresanju» ideja za buduće aktivnosti i procenu sopstvenih kapaciteta za dalje bavljenje ovim problemom, stavio je pred nas dva velika zadatka - kako i dalje kontinuirano podržavati ovu grupu ljudi koji su uglavnom izrazili veliku motivisanost za dalji rad na ovom polju i kako ih osnažiti i podržati u samostalnim aktivnostima, gde uloga ljudi iz CNA nije da organizuju aktivnosti već da u njima učestvuju kao saradnici/e ili eventualni partneri/ce.

Trening je završen neuobičajeno dugom diskusijom, sa mnogo iznetih emocija, o najbolnjim tačkama ratova na prostoru bivše Jugoslavije i načinima i potrebama koje postoje za njihovim prevazilaženjem.

Nakon treninga, osim velikog umora usled velikog emotivnog i energetskog trošenja, osećamo i veliko zadovoljstvo urađenim, jer ne samo da je okupljena ova osetljiva grupa, koja je umela da iskoristi priliku za razgovore «bez rukavica», već su i motivacija i želja da se radi i dalje jako izražene kod gotovo svih učesnika. Posebno nam znači njihova spremnost da učestvuju u aktivnostima ove vrste (treninzi, tribine ...) širom regiona bivše Jugoslavije tj. i van granica svojih država.

PUBLIKACIJE

Priručnik za treninge "NENASILJE?" preveden na albanski jezik

»NENASILJE? Priručnik za treninge iz nenasilne razrade konflikata za rad sa odraslima« autora Nenada Vukosavljevića, koji smo objavili 2000. godine, preveden je na albanski jezik (»**PADHUNSHMËRIA?** Doracak për trajnim në temën përpunimi i padhunshëm i konflikteve për punë me të rritur«). Prevod je radio Memet Memeti, naš prijatelj i kolega iz Tetova, a lekturu je uradio prof. dr Hamit Xhaferi. Priručnik na albanskom štampan je u 500 primeraka i možete ga dobiti u sarajevskom i beogradskom uredu CNA, a dostupan je i na našoj web stranici: www.nenasilje.org.

Koristimo ovu priliku da još jednom zahvalimo svima onima koji su nas podržali u radu na ovom priručniku i njegovom prevodu, a posebno hvala fondaciji *Berghof Stiftung*, od koje smo dobili finansijsku podršku; *Berghof istraživačkom centru za konstruktivno ophodjenje sa konfliktima* (*Berghof Forschungszentrum für konstruktive Konfliktbearbeitung*) na savetima i podršci i Memetu Memetiju na velikom i predanom radu na prevodu priručnika.

Dokumentacije treninga

Dokumentacije objavljene u toku ove radne godine:

Tko šuti - muti!	dokumentacija sa Osnovnog CNA treninga održanog u Vogošći/BiH u decembru 2002.
Skok u nepoznato 2	dokumentacija sa Osnovnog CNA treninga održanog u Hajdučkim Vodama/BiH u maju 2003.
Farbala sam ogradu	4. program trening za trenere/ice, faza III
Daj novu grupu!	4. program trening za trenere/ice, faza IV i VI
4. program trening za trenere/ice iz nenasilne razrade konflikata	dokumentacija čitavog programa
Možda je moguće	5. program trening za trenere/ice, faza I

Pored navedenih publikacija tu su i naši redovni tromesečni i godišnji izveštaji koji se mogu naći na našoj web stranici www.nenasilje.org

AKTIVNOSTI NAŠIH SARADNICA I SARADNIKA

U ovom poglavlju nalaze se članci o aktivnostima koje su organizovali/le naši saradnici i saradnice, uglavnom osobe koje su prošle naš program *Trening za trenere/ice*. Njihove aktivnosti su svakako brojne, a ovde navodimo samo one koje smo mi direktno podržali/le i učestovali/le u njima.

Tribina "Zajednički život različitih religija"

Niš/Srbija, 12.6.2003.god

Dana 12.06. 2003. god. u Velikoj sali Skupštine grada Niša u organizaciji Omladinskog Odbora političke stranke G17Plus održana je tribina pod nazivom "Zajednički život različitih religija".

Koordinator i voditelj tribine je bio Aleksandar Obradović koji je neposredno pre organizacije ovog događaja učestvovao na našem Osnovnom treningu iz nenasilne razrade konflikata u Hajdučkim Vodama (a koji je sada već učesnik ovogodišnjeg Treninga za Trenere/ice koji CNA organizuje). Na Osnovnom treningu mu se i rodila ideja da organizuje ovu tribinu, a u procesu planiranja strukture tribine jedan član i jedna članica CNA su mu davali podršku i konkretne predloge. U CNA nam je važno da podržimo ljude s kojima delimo vrednosti a koji u svojim lokalnim zajednicama rade na izgradnji trajnog mira. Smatramo da je bitno baviti se i ovom temom - temom verskog suživota u regionu, kao dela izgradnje mira.

Učesnici tribine bili su:

- Bogdan Đurović - prof. sociologije na Mašinskom fakultetu u Nišu
- Mevlud Ef. Dudić - direktor Medrese u Novom Pazaru i član vladine komisije za uvođenje veronauke (predstavnik islamske verske zajednice)
- Lorand Kilbertus - sveštenik u parohiji Sv.Petra u Beogradu (predstavnik katoličke crkve)
- Boban Milenković sveštenik - suplent u Bogosloviji (predstavnik Srpske Pravoslavne Crkve)

Glavna pitanja na koja su se učesnici osvrtni a koja su postavljena od strane voditelja tribine Aleksandra Obradovića bila su:

Koliko vidite da je ostvarena saradnja sa pripadnicima drugih verskih zajednica na ovom prostoru? Kolike su realne mogućnosti za saradnju i kolika je spremnost?

Šta se dobija, a sta gubi time u kontekstu izgradnje budućnosti? Kako se unutar Vaše religije gleda na druge religije? Šta očekujete od drugih religija? Šta je sa suživotom sa ateistima - ljudima koji nisu pripadnici nijedne verske zajednice?

Čitava tribina protekla je u vrlo konstruktivnom dijalogu i tokom izlaganja učesnika ali i tokom pitanja posetilaca/teljki u vremenu koje je bilo predviđeno za to. Čulo se dosta o samim pogledima na suživot kroz veru ali i kroz svakodnevni život. Razgovaralo se o trenutnom međusobnom (ne)poznavanju religija i potrebi da se više međusobno razgovara o nekom minimumu zajedničkih vrednosti iza kojih svi zajedno mogu stajati. Bilo je i osvrta od strane učesnika na trenutno stanje međureligijskih odnosa iz čega je konstantovano da se ono više može nazvati međusobnim trpljenjem nego razumevanjem. Pokrenule su se i neke teme koje nisu bile predviđene kao što je Uloga polova u društvu sa posebnim osvrtom na odnos religijskih učenja prema tom problemu.

Bilo je jako upečatljivo međusobno poštovanje i uvažavanje različitog pogleda među učesnicima tribine i dok je trajala ali i posle tribine u prostorijama G17Plus. Čini se da je potreba za međusobnim poznavanjem i druženjem veoma jaka što se moglo videti tokom tog srdačnog razgovora, razmene ličnih kontakata i pozdravljanja na kraju. Iz samih učesnika došao je predlog da se zapis sa tribine javno publikuje i besplatno deli a i predlog još nekih tema kojima bi se trebalo baviti i na kojima su oni spremni da učestvuju kao što su: Odnos vere i obrazovanja i Odnos među polovima.

Veliki broj posetilaca/teljki tribine takođe ukazuje na dobar odabir teme i samih učesnika tribine.

Trening iz nenasilne komunikacije i kreativne transformacije sukoba

Organizator: Kreativni Centar Caribrod iz Dimitrovgrada
Vlasinsko jezero / Srbija, 11-20.7.2003.

Od 11.-20. jula održan je «Trening iz nenasilne komunikacije i kreativne transformacije sukoba» na Vlasinskom jezeru u okviru programa «Mirovno obrazovanje u Jugoistočnoj Srbiji 2003» koji se sprovodi u periodu jul-decembar ove godine. Organizator treninga i nosilac programa je Kreativni Centar Caribrod iz Dimitrovgrada. Ovaj program se nadovezuje na trening održan u junu prošle godine u Zvonačkoj banji sa istim nazivom i pokušaj je ostvarenja kontinuiteta rada na ovom polju u regionu Južne i Jugoistočne Srbije. Sprovodi se u nekoliko faza koje se nadovezuju jedna na drugu u radu sa ciljnom grupom koji čine NVO aktivist/kinje, učitelji/ce, nastavnici/e, novinari/ke, političari/ke i drugi/e koji imaju motivaciju za rad u svojim lokalnim zajednicama na afirmaciji drugaćijih vrednosti od postojećih. Prvu fazu čine dva osmodnevna treninga koji imaju isti koncept i rade se sa dve različite grupe od po dvadeset osoba. Neki osnovni ciljevi ovih treninga su: rad na nenasilnoj komunikaciji, timskom radu, senzibilizacija za nasilje, rad na identitetima, transformaciji konflikata itd.

Druga faza predstavlja dalji «napredni» rad sa grupom od 20 osoba nastalom iz prethodne dve. Na sedmodnevnom treningu radiće se na pitanjima aktivizma, učešća u društvenim procesima u lokalnoj zajednici kao i na pisanju projekata i osmišljavanju malih akcija koje će se u sledećoj fazi sprovoditi uz podršku organizatora programa za čiju su sprovedbu obezbeđena finansijska sredstva. Ceo projekat je finansijski podržan od strane GTZ-a.

Na ovom prvom od «osnovnih» treninga trenerski tim su sačinjavali su Rozeta Aleksov iz Dimitrovgrada koja je bila i organizatorka ovog treninga (inače učesnica Treninga za trenere/ice CNA 2001/02), Sanja Dimitrijević iz Novog Sada i Blerim Jašari iz Tetova (učesnici TzT 2002/03) i Milan Colić Humljan iz CNA Beograd.

S obzirom da se radi o Jugoistočnoj Srbiji koja kao neka vrsta mikroregiona u sebi krije dosta raznovrsnosti

što nacionalnih i verskih što jezičkih, običajnih i tradicijskih i grupa je bila prilično heterogena i dobro regionalno izbalansirana. S druge strane bilo je tu osoba iz političkih partija, prosvete, medija, sindikata i nevladinih organizacija. Prisustvo čak šest osoba iz prosvete pokazuje se kao jako dobro jer se samim tim povećava nivo brzine potencijalne multiplikacije stečenog znanja kroz rad.

Koncept čitavog treninga, iako unapred pripremljen, često je menjan i prilagođavan potrebama grupe koje su prepoznavane u toku rada. Neke od tema rađene su opširnije nego što je predviđeno a neke su skraćene ili modifikovane vremenski. To je zahtevalo jako puno energije i praćenja grupe što je rezultiralo dugim večernim evaluacijama tima i opširnjim pripremama za svaku temu a samim tim i manjim druženjem s grupom u neformalnom vremenu. Grupni proces i dinamika rada su kroz čitav trening isali nekom uzlaznom putanjom i iz dana u dan se moglo prepoznati povećanje motivacije i za rad na sebi i za analizu društvenih procesa i delovanje u okviru lokalne zajednice.

Na radionicama je bila vrlo upečatljiva kostruktivnost i međusobno slušanje koje su dolazile iz grupe u toku razgovora u plenumu a i u radu u malim grupama kojeg je dosta bilo. S druge strane bilo je malo međusobnih konfrontacija u samoj grupi što direktno šteti procesu dubokog ulaska u neke teme za šta su veoma bitni različiti pogledi i unutargrupne konfrontacije otežavalo je rad na pitanjima

Poseta policije

Još jedna teškoća koja nas je omela u radu i prilično izbacila iz koloseka bila je i poseta policije. Naime, policija iz SUP Surdulica (u čiju nadležnost spada i područje Vlasinskog jezera) posetila je hotel u toku slobodnog dana (peti dan treninga). Na nesreću (ako pretpostavimo da je u pitanju puka slučajnost) u tom trenutku je u hotelu bio jedino Blerim (koji je inače Albanac iz Tetova i koji je bio uredno prijavljen od strane hotela u tom SUP-u kako zakon inače i nalaže). Trojica policajaca (što su za sebe rekli, ne pokazujući pritom značke) u civilu koja se nisu predstavila svojim imenima upitala su Blerima za ime i prezime i mesto stanovanja. Kada im je Blerim odgovorio počeli su da ga propituju o njegovoj porodici, bračnom stanju i poslu kojim se bavi. Zatim su se raspitivali o samom treningu i tome što se na njemu radi kao i o osobama koje su u trenerskom timu (uzeli su naše podatke). Tražili su od Blerima da im donese priručnik po kome mi radimo trening a kada je to učinjeno komentarisali su očuvanost priručnika time što nam on nije ni potreban jer «su nas neki već sve naučili pa sve znamo napamet i nema potrebe da upotrebljavamo priručnik».

Jako nas je razočarao i naljutio ovakav postupak policije prema našem kolegi.

Pored toga razočaravajuće je odnos policije prema našem radu i onome čime se bavimo jer kroz ovakvo ponašanje (koje mi doživljavamo državnim i strukturnim nasiljem) ne stičemo utisak da se u toj instituciji nešto suštinski promenilo u odnosu na ponašanje u vreme bivšeg režima.

nasilja, predrasuda i diskriminacije. Tema Nasilje proizvela je jako puno emocija što ju je i učinilo vrlo otvarajućom za mnoga pitanja. Otvorila su se pitanja nasilja u društvu, koliko ga prepoznajemo, delujemo protiv njega i koliko sebe u njemu prepoznajemo (da ga mi činimo ili se vrši nad nama). Tema Uloga polova u društvu takođe je obrađena vrlo intenzivno i ostavila je jak utisak u celoj grupi. Govorilo se dosta o nasilju nad polovima i društvenim obrascima koje prihvatamo kroz odrstanje i postajemo deo njih a koji podržavaju diskriminaciju i nasilje koje se dešava. Dosta se razgovaralo i o načinima kako da se s tom situacijom nosimo.

Tema Nacionalni identitet pokazala se kao nešto vrlo bitno na čemu treba raditi u regionu JI Srbije. Čulo se dosta negiranja bitnosti tog identiteta i naglašavanja da nema potrebe razgovorati o njegovom postojanju što dosta govori o tabuizaciji te teme zbog njenog odnosa sa minulim i trenutnim događajima kao i trenutnom trendu «političke korektnosti» kad se o nacionalnim identitetima govori. Čini se da ne postoji izražena spremnost da se o toj temi razgovara i da se teži njenom negiranju i guranju u nešto o čemu ne treba ni misliti jer, kako se čulo «ne donosi ništa dobro» što po automatizmu šteti procesu suočavanja s prošlošću i prepoznavanja svoje odgovornosti za prošlost kao jedne od bitnih stavki procesa izgradnje trajnog mira.

Procena je da u ovoj grupi učesnika/ca ima dosta potencijala i motivacije kod pojedinaca/pojedinki za dalje učešće u ovom programu a u svakom slučaju i u sledećem Treningu za Trenere/ice.

Trenerски tim se susreo sa dosta poteškoća u radu koje su zahtevale dosta energije i vremena da bi se na njima radilo. Neki od uzroka tih poteškoća bili su: malo vremena za pripreme radionica pre treninga s obzirom da se radi o novoj konstalaciji trenerskog tima, neiskomuniciran nivo organizacijskih odgovornosti za pojedine članove/ice tima, različito iskustvo članova/ica tima (i u pristupu i u broju treninga koje su održali) kao i težina treninga (česte izmene koncepta i radionica zbog praćenja grupnog procesa).

Ovaj trening bio je obeležen i velikim poteškoćama u odnosima s Hotelom «Narcis» u kome se trening održao. Nehigijena, loša hrana, izuzetno nekorektni odnos osoblja prema nama, jako otežani uslovi rada u prostoriji za rad, samo su neki od problema s kojima smo se susreli. Naša reakcija na to može jedino biti da preporučimo svima onima koji žele otići u taj hotel - da to nikako ne čine.

Osećamo da je, i pored svih poteškoća koje su nas snašle, raditi na teritoriji Jugoistočne Srbije na afirmaciji vrednosti nenasilja s jakim fokusom na lokalne prilike i specifične probleme koje tište ljudi u tom području jedna sasvim posebna i jako bitna dimenzija našeg rada i sigurno je da će to posvetiti dosta promišljanja u budućnosti.

Trening iz nenasilne razrade sukoba za nastavno osoblje Srednje medicinske škole iz Skoplja

Organizator: Prva detska ambasada Međaši, Skopje, Makedonija
Mavrovo, 17-24.8.2003

Prva detska ambasada Međaši iz Skopja je ovim treningom započela pilot projekat koji će u više faza trajati 6 meseci i koji za cilj ima da potakne nastavno osoblje jedne srednje škole iz Skoplja u kojoj paralelno postoji nastava na makedonskom i albanskom jeziku da prvo otvore međusobne kanale komunikacije, kako bi onda svojim delovanjem podstakli i svoje učenike-ce na isto.

Postojeći problemi u školi su brojni, dok hroničan problem predstavlja veliko međuetničko nepoverenje uzrokovano opštom klimom u zemlji i koje se odnosi kako na učenike-ce, tako i na profesore-ke. Fizičko nasilje između većih grupa učenika, a delom podstaknuto od strane nekih profesora, spada u jedan od problema koji su se do sada javljali.

Pripremni deo projekta je obuhvatio i veliku anonimnu anketu među učenicima-ama 4 srednje škole iz Skopja u kojima postoji nastava na oba jezika, iz koje su međuetnički problemi proizašli kao jedna od glavnih poteškoća.

Trenerски tim su činili:

- Gordana Zmijanac iz Skopja, *Prva detska ambasada Međaši*
- Blerim Jashari iz Tetova, *Centar za balkansku saradnju LOJA*
- Ana Bitoljanu iz Skopja, *Oliva*
- Nenad Vukosavljević iz Beograda, *Centar za nenasilnu akciju*.

Svo troje prvonavedenih su predašnje učesnice-i Treninga za trenere-ice CNA, ali je ovaj tim po prvi put imao priliku da sarađuje u trenerском timu.

Sa grupom od 20 nastavnika-ca, polovinom albanske, a polovinom makedonske nacionalnosti, radili smo 7 dana otvarajući teme bitne za razumevanje sukoba u Makedoniji, tj. za bolje razumevanje pogleda druge

strane na isti konflikt. Otvaranje tih, po svoj prilici do sada u školi tabu tema, izazvalo je burne emocionalne reakcije, te čak i poneku reakciju tipa «nismo ovde došli da pričamo o politici». Ipak podrška za rad na tim bolnim temama bila je jaka u grupi, te se tako razgovaralo o pitanjima upotrebe albanskog jezika, poimanja pripadnosti zemlji Makedoniji, brojnim primerima torture i diskriminacije sprovedenim nad pojedinim Albancima tokom rata u Makedoniji, ali svakako i o strahovima koje imaju ljudi i makedonske i albanske nacionalnosti.

Nakon izgradnje poverenja u grupi i razvoja međusobne komunikacije, radili smo na problemima u školi i mogućim putevima njihovog rešavanja kroz saradnju profesora-ki obe nacionalnosti. Načeli smo i priču o pristupu obrazovanju dece i različitim poimanjima istog - npr. koncept «naučimo ih pravilima da bi postali ljudi» spram «ponudimo im interakciju i odgovornost u procesu dogovaranja, kako bi osetili školska pravila kao deo dogovra u kojem su sami učestvovali».

Rad na temi uloge polova u društvu je bio buran a snažno je otvorio komunikaciju između ljudi različitih internacionalnosti, jer su u njoj (pre svega žene) prepoznale diskriminaciju koja ih tišti neovisno od njihove nacionalnosti.

Trening je bio prekratak da bi dovoljno temeljno obradili sve teme koje smo pokrenuli, ali je stvorio odličnu osnovu za saradnju profesora-ki i dalje zajedničko delovanje u školi, te im pružio priliku za uočavanje nepravde u njihovom društvu koja ih do sada nije neophodno same pogađala, ali je pogađala njihove kolege-ice.

Sa obzirom na planiran nastavak rada sa istom grupom i planiranu podršku, ovaj projekat bi mogao pružiti dobru osnovu za eventualnu izgradnju programa koji bi se mogao sprovoditi i širom Makedonije. Potreba za tim svakako postoji.

EVALUACIJA

Napomena: Detaljne interne i eksterne evaluacije naših programa *Trening za trenere/ice* i procesa koji prati tribine *Četiri pogleda* biće objavljene najverovatnije u našem narednom tromesečnom izveštaju (septembar - novembar 2003).

EVALUACIJA RADA CNA

Aktivnosti

Period od proteklih 12 meseci (septembar 02 - avgust 03) za sve članove/članice CNA tima značio je prvenstveno rad na tri osnovna polja:

- 1.) Organizacija i održavanje bazičnih treninga iz nenasilne razrade konflikata
- 2.) Sprovođenje novog, proširenog koncepta Programa trening za trenere/trenerice
- 3.) Aktivnosti na polju suočavanja sa prošlošću (priprema i organizacija tribina «Četiri pogleda: od prošlosti - ja u ratu, ka budućnosti - kako ka trajnom miru» i organizacija treninga sa učesnicima ratova na prostorima bivše Jugoslavije)

Sve što je u prethodnih godinu dana urađeno ne iscrpljuje se u gore navedenim vrstama aktivnosti, jer se našlo vremena i kapaciteta za učešće u brojnim kraćim treninzima i radionicama, kao i u dužim aktivnostima organizovanim uglavnom od strane osoba koje su prošle kroz naše Programe trening za trenere/trenerice.

Osnovni treninzi

Protekli godišnji period je za CNA specifičan prvenstveno po rekordno malom broju održanih bazičnih treninga. Naime, organizovana su samo dva takva treninga u decembru 2002. (Vogošća) i u maju 2003. (Hajdučke Vode). Glavni razlog tome jeste nemogućnost obezbeđivanja finansijske potpore za ovu vrstu aktivnosti o čemu će više reći kasnije. S obzirom da u globalnoj postavci delovanja CNA osnovni treninzi predstavljaju «kamen temeljac», bazu iz koje se crpe potencijali za Trening za trenere/trenerice i za saradnju u svim ostalim našim aktivnostima, ovakva situacija je doživljena kao zaista problematična i kao ozbiljan problem koji ugrožava bazičnu koncepciju našeg rada.

Sami treninzi su bili sadržajni, sa puno potencijala za Trening za trenere/trenerice. Istovremeno, ostali su neki stari problemi (malo aplikacija sa Kosova i iz pojedinih delova BiH), a pojavili su se i neki novi izazovi i dileme koji iziskuju ozbiljno promišljanje o načinima delovanja u takvim situacijama (npr. kako se nositi sa teškim psihičkim problemima pojedinaca/ki u grupi).

Trening za trenere/trenerice

Novi, prošireni koncept Programa sproveden je u prethodnih godinu dana. Program se odvijao u osam faza, tokom kojih su učesnici/e bili u prilici da, osim sticanja znanja, veština i senzibilizacije potrebnih za trenerski rad, osmisle i realizuju sopstvene aktivnosti, uz podršku CNA tima. Kao rezultat intenzivnog i predanog višemesečnog rada u VII fazi programa realizovano je čak pet treninga, za čiju su organizaciju i sprovođenje odgovornost «izneli» učesnici/e. Radi se o treninzima održanim u Crnoj Gori, Vojvodini, BiH i Makedoniji, sa raznovrsnim ciljnim grupama (mladi, novinari/ke, prosvetni radnici/ce, aktivistkinje/aktivisti nevladinih organizacija).

Ovakav koncept pruža dosta razloga za zadovoljstvo jer je, prema našoj proceni, dosta sadržajan sa balansiranim odnosom «rada na sebi» i sticanja neophodnih organizacijskih i trenerskih veština. Istovremeno, on je i osnažujući o čemu govori visok procenat osoba iz grupe koji i nakon završetka

Treninga osmišljavaju, realizuju i vode različite treninge i radionice. Sve ovo naravno ne znači da nikakve promene u konceptu nisu poželjne, no pravac tih izmena će između ostalog dati evaluacija koja će sa polaznicima/ama Programa biti urađena krajem ove godine (u saradnji sa Berghof research Center for Constructive Conflict Management).

Posebno važna tačka u evaluaciji ovog Programa jeste čvršće povezivanje i saradnja ljudi koji su prošli treninge za trenere/trenerice različitih godina. Tako je dvoje ljudi sa ranije organizovanih Programa TzT učestvovalo u aktivnostima organizovanim od strane ovogodišnjih polaznika/ca. Ta saradnja se nije zaustavila samo na pomenutim treninzima, na šta ukazuje činjenica da se već planiraju i sprovode i druge zajedničke aktivnosti. Jedna od takvih aktivnosti je serija treninga u jugoistočnoj Srbiji koje organizuje jedna učesnica Treninga za trenere/trenerice 2001.; na prvom od tih treninga su u trenerskom timu i dve osobe sa prošlogodišnjeg treninga, kao i jedan član CNA tima iz Beograda. Takođe, dvoje učesnika/ca TzT 2002/2003. iz Makedonije organizovali su trening za profesore/ke makedonske i albanske nacionalnosti. Osim njih u timu su bili još i naš kolega iz CNA Beograd i učesnica sa TzT-a 2000. iz Skopja. Pored jačeg uvezivanja i saradnje između osoba iz neformalne trenerske mreže, ova aktivnost nam je značajna i zbog mesta održavanja i ciljne grupe, jer je Makedonija sa svojim stalno tinjajućim među etničkim konfliktom, region u kome CNA želi da posebno osnažuje lokalne inicijative i kapacitete u izgradnji mira.

Početkom jula je započet novi, peti po redu Trening za trenere/trenerice i do sada su održane tri faze (dva desetodnevna treninga i serija pratećih sastanaka). Specifičnost ovogodišnje grupe je što se u njoj nalaze čak četiri bivša vojnika, učesnika ratova na prostorima bivše Jugoslavije (dvojica iz Vojske RS, jedan iz HV i jedan iz Armije BiH). time smo uspeli da ostvarimo još jedan zacrtani cilj, a to je uključivanje ciljne grupe bivših vojnika u naše redovne trening-aktivnosti i afirmacija ove, po mnogo čemu specifične društvene grupe, na polju izgradnje mira.

„Suočavanje sa prošlošću“

Ono što je prošle godine započeto kao pilot-projekat realizacijom četiri tribine sa bivšim učesnicima ratova, nastavljeno je i u ovom dvanaestomesečnom periodu uz vidno proširenje intenziteta i obima aktivnosti. Organizovane su dve u BiH (u Zenici i Banja Luci) i urađena dva treninga sa bivšim vojnicima (u Ulcinju i na Bjelašnici). U toku su pripreme za još pet tribina u Srbiji i Crnoj Gori. Tribine su planirane za period oktobar-novembar 2003.

Intenzivan rad na polju suočavanja sa prošlošću doneo nam je, pored neprocenjivog iskustva, i veliki «teret» odgovornosti na više nivoa: prema sredinama u kojima delujemo, prema ljudima i organizacijama koji/e su voljni da sa nama uđu u taj proces, prema učesnicima naših aktivnosti i prema nama samima jer se dosta trošimo u tom radu.

Locirana je potreba da se u budućnosti još tešnje sarađuje sa medijima koji imaju ogromnu moć da prenesu mirovne poruke širokoj javnosti. Svesni smo da je segment koji se odnosi na saradnju sa lokalnim partnerima krucijalan za ovu vrstu aktivnosti te da je neophodno u proces organizacije tribina uključivati ljudе sa kojima imamo osećaj deljenja zajedničkih vrednosti. Zbog toga je odlučeno da u svih pet gradova u SCG u kojima se planiraju tribine lokalni partneri budu osobe koje su prošle neki od naših edukativnih programa. To nam je nedostajalo prilikom realizacije tribina u BiH i to je svakako jedan od glavnih imperativa u našem budućem radu - naći pojedinke/ce ili organizacije u svim delovima BiH koji imaju kapaciteta i volje za dugoročnu saradnju u radu na ovom polju.

Jedan od načina da se to postigne jesu i treninzi za bivše vojnike sa kojima smo prethodnih meseci započeli i koji su bili veoma korisni i za uspostavljanje čvršćih veza sa boračkom populacijom i kao resurs iz koga se crpe potencijali za buduće tribine i druge aktivnosti vezane za suočavanje sa prošlošću.

Poseban segment u tom radu odnosi se na potrebu za razmenom iskustava i ideja između organizacija i ljudi iz regiona koji rade u domenu suočavanja sa prošlošću. Zbog toga CNA planira da krajem 2003. održi sastanak umrežavanja ljudi sa prostora bivše SFRJ koji deluju ili žele da deluju u tom pravcu.

Ostale aktivnosti

Članovi i članice CNA tima su učestvovali u timovima na više kraćih treninga i radionica organizovanih u različitim mestima (Hajdučke Vode, Neum, Prijedor, Banovići, Sarajevo, Vlasina, Mavrovo), sa različitim ciljnim grupama (mladi, žene muslimanke, sindikalni aktivisti/kinje itd., prosvetni radnici/e). Ove kratke aktivnosti su nam važne jer nam pružaju mogućnost da radimo i sa ciljnim grupama sa kojima nemamo bas cesto priliku da sarađujemo (članovi/ce sindikata, vernice).

Priručnik na albanskom jeziku

Posle prevoda na makedonski jezik (2001. godine) ove godine je izšao iz štampe i prevod priručnika «Nenasilje» na albanski jezik «Padhunshmeria». Situacija na Kosovu i u Makedoniji ukazuje na to da je potrebno jačati mirovni rad i nenasilne pristupe problemu. Izdavanje priručnika je jedan korak ka tome

koji može olakšati rad lokalnim ljudima i približiti ideju nenasilja širim krugovima zainteresovanih pojedinaca/ki.

Odložene/pomerene aktivnosti

Iako smo, posle dužeg vremena, uspeli da obezbedimo sredstva za održavanje regionalnog sastanka za mirovne aktiviste/aktivistkinje iz regiona, ta aktivnost je morala biti pomerena za kraj ove godine zbog izuzetno zgušnutog radnog plana u CNA. Dva bazična treninga su takođe odložena, ali zbog izostanka finansijske podrške. Neizvesnost oko pribavljanja novčanih sredstava potrebnih za organizovanje ovih treninga i dalje postoji i njihovo održavanje je potpuno neizvesno.

Kapaciteti

Intenzitet i priroda realizovanih aktivnosti otvorili su čitav niz pitanja usmerenih ka sagledavanju trenutnih kapaciteta u CNA. Iako je naš tim pojačan za jednu osobu, pa nas sada ima ukupno osmoro, tokom ove radne godine je postojao stalni osećaj iscrpljenosti, premorenosti i potencijalnog izgaranja usled velikog stresa. U budućnosti svakako treba da obratimo pažnju i više uključimo naše saradnike i saradnice, posobno iz neformalne mreže ljudi koji su prošli kroz naš program *Trening za trenere/ice*, u aktivnosti koje sprovodimo.

Finansiranje

Velika neujednačenost u dobijanju finansijske podrške u odnosu na vrstu aktivnosti, jeste osnovna odlika procesa prikupljanja finansijskih sredstava u protekloj godini. Dok je za aktivnosti na području suočavanja sa prošlošću relativno lako dobiti finasiju podršku, dotle je za treninge (gde dodatno radimo na suočavanju sa sadnjošću i budućnošću) proces znatno komplikovaniji i složeniji, što je glavni razlog za održavanje samo dva osnovna treninga, od kojih je jedan finansiran ne od strane nekog donatora, već od sredstava CNA. U tome leži veliki deo našeg nezadovoljstva, jer budući da sarajevski ured nema pokrivenе operativne troškove, honorari koje doniraju članovi/članice našeg tima jesu jedini resurs od kojih ured «živi». Razlozi za tako otežano dobijanje sredstava su mnogostruki - od globalne političke situacije i ekonomске krize, do potpuno neujednačenih standarda i cena trenerskog posla koji su posledica neozbiljnog shvatanja i nedostatka jasnih kriterijuma i uređenosti ovog polja društvene delatnosti. U saradnji sa KURVE Wustrow od početka ove godine CNA Beograd dobija značajnu podršku od strane Nemačkog ministarstva za međunarodnu saradnju iz njihovog programa Civilna mirovna služba. U prethodnih godinu dana finansijski su nas podržali: Nemačko ministarstvo inostranih poslova, Švajcarsko ministarstvo inostranih poslova, Nemačko ministarstvo za međunarodnu saradnju, GTZ - Gesellschaft fuer technische Zusammenarbeit i Berghof Stiftung.

Period koji je pred nama pruža puno razloga za zabrinutost, jer su troškovi izdržavanja dva ureda dosta veliki pa je na nama velika odgovornost da pronađemo nove i osvežimo postojeće izvore finansiranja, kao i da iznađemo pravu meru između odgovora na novonastalu situaciju sa donatorima i prepoznatljivog identiteta CNA do kojeg nam je jako stalo.

EVALUACIJA PROGRAMA TRENING ZA TRENERE/ICE 2002-2003

Okončan je i naš četvrti po redu program *Trening za Trenere/ice iz nenasilne razrade konflikata*, koji je ujedno i prvi rađen po novom konceptu koji se sastoji iz osam faza i traje godinu dana. Program je počeo u julu 2002. godine, i završen je krajem maja 2003. Glavna novina u konceptu odnosi se na samostalno osmišljavanje i sprovođenje svojih aktivnosti od strane učesnika/ca.

Učesnici/e: Program je završilo 15 učesnika/ca (od početnih 21) kojima se u nekim od novih faza koncepta pridružilo dvoje učesnika/ca starih programa: ukupno 10 žena i 5 muškaraca, iz Makedonije, Hrvatske, Bosne i Hercegovine, Srbije i Crne Gore i Kosova; odnosno osam NVO aktivista/kinja, troje aktivnih u političkim partijama, dve novinarke, jedna pedagoškinja u osnovnoj školi i jedna osoba iz međunarodne vladine organizacije.

Dva meseca po završetku programa učesnici/e su popunili/e evaluacioni upitnik (od 15 učesnika/ca koji su završili program, stiglo je 13 popunjениh upitnika).

Svi/e učesnici/e programa (koji/e su popunili/e upitnik) izrazili/e su veliko zadovoljstvo konceptom programa, ističući da im je sled faza programa odgovarao i da su se one nadovezivale i nadopunjavale:

„Mislim da je koncept dobro osmišljen i da su se sve faze dobro nadovezivale a time i nadopunjavale, što je meni bilo jako bitno. Nije bilo praznog hoda, a isto tako ni nepotrebnih ili meni besmislenih aktivnosti. I na tome vam svaka čast, jer ipak je to dug program!! Ponekada se činilo vrlo naporno, ali mislim da se sve to isplatilo. Follow-up sastanci su bili pun pogodak i smatram da se na njima puno toga održivalo što se možda nije stiglo na treninzima.“

„Mislim da je ovaj koncept programa TzT dobro postavljen i da svaka od ovih osam faza ima svoje mjesto u cijelom tom procesu. Dopao mi se logički slijed tih osam faza.“

„Sam koncept mi se jako dopada, između ostalog i zato što je na neki način pratio moj rad... Tako sam poslije svake faze imala priliku da primijenim naučeno i da to prepoznam - jer ga u samim fazama nijesam bila potpuno svjesna... Na ovaj trening gledam kao na jednu zaokruženu cjelinu.“

„Odgovara mi duzina trajanja treninga (programa), kako je vremenski rasporedjen. To mi je omogucило da stalno pravim veze izmedju simulacija na radionicama i stvarnih situacija sa kojima sam se sretala u radu.“

„Mislim da je program dobro osmišljen i da su pokriveni svi bitni segmenti, počevši od pripreme za ulazak u trenersku ulogu (tu mislim na prve tri faze), pa do upoznavanja sa celokupnim procesom "od ideje do finansijskog izveštaja". Bitno mi je bilo da saznam kako to sve teče od trenutka kada se javi inicijativa, pa do poslednjeg koraka u realizaciji.“

„Sve faze su bile tako sklopljene da su se u potpunosti dopunjavale. Malo su mi follow-up sastanci bili naporni zbog toga što su zahtevali dug put za kratko vreme ali je na kraju sve ipak bilo dobro.“

Predloga za veće promene i poboljšanje koncepta nije bilo. Trenerski tim je takođe vrlo zadovoljan konceptom, tako da je preporuka za dalje da se pri ovom konceptu ostane.

Čak šest osoba je navelo «suočavanje s prošlošću» kao temu koja ih veoma zanima i na kojoj bi htеле još da rade, pa je nekolicina njih predložila da se u okviru koncepta programa toj temi posveti više pažnje i vremena, što je i utisak trenerskog tima, tako da je preporuka za naredne programe da se ovoj temi posveti više vremena i da se po mogućnosti ona tematizuje u nekim ranijim fazama programa.

Tri osobe su kao svoju potrebu navele duži i iscrpniji rad na pisanju projekata i formiranju budžeta. Na ovim temama se radilo jedan i po dan u toku treninga, ali i na follow-up sastanku koji je usledio.

S obzirom da većina timova učesnika/ca na taj sastanak nije došlo sa spremnom draft verzijom svog projektnog predloga, potrebnih za vežbu, te teme nisu mogle biti obradene onoliko duboko kako je bilo planirano. Preporuka za dalje je da se ne produžuje rad na ovim temama u toku treninga, ali da se učesnicima/ama pojasni zašto je važno da pokušaju da naprave nacrt projektnog predloga s kojim bi se pojavili/le na pratećem sastanku.

Nekoliko osoba je dalo predloge za poboljšanje radionice na temu prezentacije svog mirovnog rada, koji se uglavnom odnose na više vremena za pripreme prezentacije i blaži pristup. Jedna osoba je predložila da se više radi na veštini facilitacije.

Par osoba je navelo potrebu da se na poslednjoj fazi programa malo više radi na razmeni iskustava stečenih tokom organizacije i implementacije samostalnih treninga. Taj poslednji evaluacioni trening, trenerski tim je svakako produžio za jedan dan, u odnosu na prvobitno isplaniran koncept, što se pokazalo kao vrlo koristan potez, upravo zbog više vremena za razmenu iskustava. Preporuka za dalje je da se ostane pri samo jednom radnom danu više u toj poslednjoj fazi programa.

Kao svoje najvažnije iskustvo koje nose sa programa učesnici/ce su mahom navodili/le fazu 7 programa, odnosno fazu u kojoj su sprovodili/le aktivnosti koje su samostalno osmisliili/le i organizovali/le. Takođe su navodili/le sledeće:

„Najvažnije iskustvo mi je što sam se oprobao u ulozi trenera i što sam shvatio «I can do it». Sasvim mi je savršeno što sam prošao sve obaveze koje jedan-a trener/ica ima od pisanja projekta, slanja poziva, odabira aplikacija, spremanja radionica, kupovine materijala, vođenje računa o finansijama, izvođenje treninga i radionica itd.“

„Mogućnost da mnoge stvari sagledam iz nekog drugog ugla, da razmišljam o uzročno-posljedičnim vezama nekih stvari i pojava koje su se dešavale i dešavaju u društvu, da vidim sebe i sagledam svoje mogućnosti i sposobnosti u cijelom tom kontekstu, da stečena iskustva i saznanja prenesem drugima koristeći se onim što sam naučila tokom ovog programa a mnogo je toga.“

„Meni najvažnije je to što sam se tokom ovog cijelog programa stalno preispitivala, radila na sebi, učila... i mogu reći promijenila se (nadam se na bolje??). Prošla sam jedan veliki rad na sebi, koji se nadam da nece stati...“

„...što sam naučila kako da se izborim za svoj prostor, što sam naučila kako da slušam druge kada mi nešto govore i kako da ja govorim, što sam naučila neophodnosti za samopreispitivanjem, što sam naučila da komuniciram iz «ja», što sam naučila da se ništa, ama baš ništa ne podrazumeva, što sam naučila da gledam «šire i dublje», što znam šta hoću, a šta neću i zbog čega, što sam počela istinski da volim i poštujem sebe, što sam naučila kako da se nosim sa onim što jesam i kako da postanem bolja, što sam naučila kako da razumem druge, što sam naučila da napišem projekat i predvidim budžet, što sam naučila da radim finansijski izveštaj, što sam otškrinula jedna vrata, a želim širom da ih otvorim. Ljudi, da li je ovde trebalo da se napiše samo JEDNO najvažnije iskustvo?“

„Osetio sam snagu grass root aktivizma, i što je zaista neverovatno, svoje mesto u svemu tome. Oduvek sam davao prednost filozofiranju i visokoj, salonskoj politici. Čak i u stranci sam »pešadijske« poslove obavljao retko i sa gnušanjem.“

„U ovom trenutku mi se kao najvažnije čini iskustvo da sam spremna da menjam sebe i da želim da utičem na promene u društvu oko sebe... Kompletan proces kroz koji sam prolazila, kao deo grupe, mi je divno iskustvo timskog rada, sa treningom u čijoj sam organizaciji i sprovođenju učestvovala kao definitivnim dokazom da u timski rad treba dosta uložiti, ali da je rezultat sjajan.“

„Trening mi je pomogao da bliže odredim svoje mjesto u društvenim procesima, nove načine na koje mogu učestvovati u njima, saznanje koliko sam pristup konfliktu može doprinijeti njegovoj transformaciji.“

Na pitanje šta im se posebno svidelo tokom programa učesnici/ce su uglavnom navodili fazu 7 programa i zadovoljstvo timskim radom, nekolicina je izjavila da im se jako dopada izbor literature koju su dobijali nakon svakog treninga, a bilo je i sledećih odgovora:

„Ono sto bih posebno istakla je metodologija rada, otvorenost i neposrednost osoba koje su to radile.“

„Suočavanje sa jakim emocijama u raznoraznim situacijama, čak i kada je bilo za najmanje očekivati.

Pa onda preispitivanje koja je odgovornost TT (trenerskog tima), dokle se može ići u takvim situacijama i sl. Svidelo/da mi se druženje i skala razvoja grupe kao grupe i medusebna komunikacija koja mi se dopada zato što je otvorena. Svidelo mi se što je Program bio takav da omogućava puno novih iskustvenih situacija kroz koje može puno da se nauči.“

„Svidela su mi se mesta u/na kojima su se treninzi održavali.“

„Podrška. Podrška grupe je bila uzorna; ali podrška trenerskog tima je bila neverovatna, gotovo nestvarna. Zapravo se stidim što je bilo potrebe da je konzumiram u tolikoj meri.“

„Posvećenost svih učesnika/učesnica (uključujući i trenerski tim) mi je davala snagu, onda kada sam bila slaba, i hrabrla me, onda kada sam poželeta da odustanem. Svidela mi se i saradnja izmedju timova koji su radili različite treninge, razmena iskustava, hrabrenje, podrška.“

Na pitanje šta im je smetalo ili nedostajalo odgovori su različiti:

„Nedostajalo mi je vremena i za rad i za druženje, upravo iz tog razloga jer sam bila toliko zadovoljna, motivisana i sretna da sam htjela da se to još malo produži.“

„Smetalo mi je ophodjenje trenerskog tima kada su u pitanju emotivno stresne situacije učesnika/ca. Iako mi je jasno da se svo vrijeme insistiralo na zajedničkoj i ličnoj odgovornosti, postoje dupli standardi kad trenerski tim ima pravo da otvori jako bolna pitanja, a kad se desi «kurslus» da kaže «to je njegova/njena stvar».“

„Jako su mi nedostajali neki ljudi koji su morali da prekinu učešće na treningu.“

„Smetalo mi je što nam se dešavalo da nam hotel crpi energiju... Što se tiče poslednje faze tj. susreta u Ulcinju, nedostajalo mi je više priče o trenerskom iskustvu, pitanjima koja su se pojavila, a nije bilo prostora da se o njima razgovara.“

Posebnu pažnju u ovoj evaluaciji smo posvetili fazi 7 programa (samostalni treninzi učesnika/ca), kako ona predstavlja najveću inovaciju u odnosu na prethodne programe *Trening za trenere/ice*. Šta je ta faza značila učesnicama i učesnicima:

,, ...Najdragocenije praktično iskustvo. U toj fazi osetila sam svoju spremnost da radim kao trenerica nenasilne razrade konflikata i radovala sam se što sam osećala grupu i uspešno se nosila (zajedno sa TT) sa problemima. Mislim da je to početna tačka mog svesnijeg rada na izgradnji mira.“

,,Šta drugo reći nego, jedno VELIKO iskustvo. Puno mi je značilo. Jer prije svega sam dobila priliku da radim nešto što sam smatrala da je bitno i da ste vi imali toliko povjerenja u mene/nas, da mi/nam to omogućite. Drago mi je da sam mogla proći sve od samo početka, znači od samog pisanja prijedloga projekta i budžeta, pripreme samog treninga i onda samo njegovo održavanja. Stekla sam jedno veliko iskustvo, koje inače kroz radionice ne bih mogla dobiti.“

,,Ta faza je imala izuzetnu vrijednost i značenje u cijelom ovom Programu, a ja sam imala mogućnost da naučim i po prvi put se susretjem sa masom nekih novih stvari, npr. pisanje projekta, izvještaja nakon treninga, učestvovanje u izradi finansijskog izvještaja i naravno sam trening. Veliku vrijednost tog treninga vidim u tome što sam imala mogućnost da radim sa ciljnom grupom (prosvetnim radnicima/cama) koja je meni jako bliska i koju vidim kao pokretačku snagu, s kojom treba da se radi i s kojom bih ja željela da radim.“

,,Značilo mi je što sam učestvovala u celom procesu, od rađanja ideje, pa do realizacije aktivnosti, u svim segmentima. Jako mi je bilo bitno i da iskusim timski rad u pravom smislu. (Ono što sam do tada nazivala timskim radom, to ustvari nije bio)“

,,Naučio sam neizrecivo mnogo, sad mi je konačno jasno. Znam da je učenje na sopstvenom iskustvu bolno, ali zašto sam baš toliko morao da naučim na svom prvom treningu? Da se taj nauk razvukao na jedno četiri treninga, bilo bi mnogo humanije... Između ostalog, produbila mi se i dopunila spoznaja od ranije. Posle Kolašina sam napisao: »Shvatio sam da dobar tim pokreće planine«. U Makedoniji sam shvatio da se dobar tim ne nalazi, nego gradi.“

,,Ta faza mi je jako puno značila. Mislim da od svih faza koje sam prošao, upravo je ta faza najviše utjecala na mene i mislim da sam se baš u toj fazi najviše promijenio. Osim toga praksa je praksa!!!“

Svi/e učesnici/ce koji su u timovima na svojim samostalnim treninzima imali i po jednu osobu iz CNA tima naglasili/le su da im je jako bilo važno njeno prisutvo i podrška. Postoje brojne preporuke da se sa tom praksom nastavi, što je i preporuka trenerskog tima. Takođe, većina učesnika/ca smatra važnim priključavanje njihovim timovima osoba koje su prošle neki od prethodnih programa *Trening za trenere/ice*.

Šta je učesnicama i učesnicima značilo njihovo aktivno učešće u ovom programu? Pored opštih utisaka da im je "značilo mnogo", "neizmerno važno iskustvo", da su "naučili/le mnogo", bilo je i nešto preciznijih odgovora:

,,Ovaj trening je definitivno presudno uticao na moju stručnost, spremnost za rad, izgradnju određenih stavova, prepoznavanje sopstvenih potreba. Danas imam više samopouzdanja da se «petljam» i javno komentarišem procese koji se dešavaju u mojoj sredini. Isto tako, TzT mi je otvorio mnogo pitanja i polja djelovanja do kojih bih sama sigurno mnogo sporije došla.“

,,Kao bitno bih izdvojila da se sada više suočavam sa predrasudama i radim na njima, na šta sam ponosna. Aktivinija i hrabrija sam nego prije, što mi puno znači. Otvoreno kažem kada se sa nečim ne slažem, ne dozvoljam drugima «da me gaze». «Na glas» osuđujem nasilje!“

,,Nakon TzT osećam se zrelijom, snažnijom, iskusnijom i sigurnijom u svom svakodnevnom radu. Iako radim u NVO, ranije mi nije bilo dovoljno jasno što je aktivizam ili mrzela sam reč «poltika». Sada nije tako, shvatila sam da sam ja u stvari svojim delovanjem godinama kreator politike...“

,,Postala sam svesnija, kao građanka, pojedinca. Pronašla sam svoj prostor za delovanje iz te uloge (tiha voda breg roni :) Mnogo su mi jasnije stvari koje me okružuju, naučila sam da ih nazivam njihovim pravim imenom i dobila snagu i volju da im se suprotstavim ili ih podržim. Imam više samopouzdanja, jer mi se čini da to što radim ima nekog efekta.“

,,...Ovaj trening mi je pokazao koliko mogu biti jaka i hrabra i šta sve mogu i hoću, i ja sam sigurna da mi je ovaj trening prmenio život i pomogao da svet gledam sa svih strana, a ne samo sa jedne; a ono meni posebno važno: ovaj trening mi je pomogao da pronađem prijatelje za ceo život.“

,,Pitam se ovih dana kako sam uopšte mogla da se bavim novinarstvom bez ovakvog iskustva... Naravno, to sam shvatila na kraju, i kroz razmišljanje o temama na kojima smo radili. Sada na pojave u društvu gledam kao pojedinca koja na njih želi da utiče, da ih menja, da bude aktivna, a ranije sam bila prenosilac informacija od izvora ka čitaocima/čitateljkama, ili posmatračica dogadjaja za koje sam mislila da me se ne

tiču, ili ako me se jesu ticali, kao osoba koja se oseća nemoćnom jer ne prepoznaće načine na koje bi reagovala... Ne početku Treninga za trenere jako sam sumnjala u opravdanost svog učešća. Bazičan trening mi je značio, ali sam mislila da na TzT treba da idu ljudi koji se već bave ili žele da se bave aktivizmom u NVO ili političkim partijama. Sada i ja želim da budem aktivna, i vidim svoje mesto i mesto novinarkama/ima na Treningu za trenere, jer više ne mislim da se u ovoj profesiji samo "prenose" vesti. "

Koliko se učesnici/ce programa osećaju spremnim za samostalni rad i šta im je još potrebno? Kao svoju potrebu većina je navela podršku, u različitim oblicima:

„Naravno da mi treba podrška... Da li će ona biti u obliku, tapšanja po ramenu, maila, telefonskog poziva, literature, nije mi bitno. Bitno mi je da znam da je tu.“

„Želim da radim ali za samostalan rad čini mi se potrebno mi je mnogo toga. Konkretno za rad u lokalnoj sredini potrebna mi je podrška i zainteresovanost osoba. Voljela bih da je tu i osoba koja je prošla ove faze TzT to bi mnogo značilo.“

„Potpuno spremna i orna za rad. Aktivnosti su u toku i sada treba mi samo moralna poddrška.“

„Joj svašta mi treba, no većinu već imam! Spremna sam za dalji rad i ne bojam se neminovnih prepreka.“

„Imam želju, snagu, i ideje za dalji rad. Nedostaje mi logistika (organizacija, recimo), ali mi se ne čini da je to nepremostivo.“

Što se tiče ideja za buduće aktivnosti, ima ih napretek. Neke su još vrlo opšte, nekonkretne, neke su u razvoju, neke su već uspele da se transformišu u konkretnе aktivnosti koje su u toku. No, ono što se vidi iz ovih evaluacionih upitnika, ali i zajedničke mailing liste, u ideje koje dobijaju konkretniji oblik uključeno je po nekoliko osoba koje su učestvovale na ovom programu, npr. trening za profesore/ke iz jedne mešovite škole u Skopju, Makedonija; zatim registracija mirovne organizacije čije osnivačice su čak pet učesnica ovog programa; pripreme za aktivno učešće u organizaciji tribina "Četiri pogleda" sa bivšim učesnicima ratova na različitim stranama, itd.

Na kraju programa *Trening za trenere/ice* nekoliko učesnika/ca je komentarisalo da pored toga što koncept programa predviđa osam faza, oni nemaju osećaj da je program došao do kraja, već kao da je na redu nepredviđena i vremenski neograničena "deveta faza" u kojoj se radi punom parom.

Sudeći po broju ideja i motivisanosti učesnika i učesnica da u njima budu uključene/i, ta "deveta faza" je uvelikoj mjeri počela.

POLITIČKI I DRUŠTVENI KONTEKST U KOM CNA RADI

Makedonija

Pre dve godine je usvojen Ohridski sporazum koji sadrži dogovor o ustavnim promenama koji teži tome da se minimizira diskriminacija Albanaca-ki u Makedoniji i obezbeđuje im poziciju konstitutivnog naroda (osim Makedonaca-ki) u zemlji.

Dogovor previđa proporcionalnu zastupljnost ljudi albanske nacionalnosti u javnim i državnim službama, reguliše upotrebu albanskog jezika u javnosti itd.

Predašnji lider vojne pobune Albanaca je postao vođa najjače albanske stranke (DUI) u zemlji, koja je prošle godine ušla u vladu sa strankom makedonskih socijaldemokrata (SDSM). Ulazak DUI u vladu je prvobitno propraćen besom, zbog »javne rehabilitacije terorista«, ali je delovanje DUI tokom prošle godine iznenadilo mnoge, jer se DUI principijelno počela zalagati za suživot Albanaca i Makedonaca u zemlji. Korupcija i kriminal koji su u vreme prethodne vladajuće koalicije albansko-makedonskih stranaka doživela nezapamćen procvat i postali opšteprisutni, su pod novom vladom vidljivo smanjeni. Prethodna praksa postavljanja lojalnih partijskih vojnika na glavna mesta u administraciji je takođe dobrim delom prestala.

Ipak, ili baš zbog toga što je unosan kriminalan posao prekinut, i dalje se dešavaju oružani incidenti, eksplozije bombi, otmice i napadi na policiju. Otpadnička grupa albanskih militanata koja sebe zove Albanska nacionalna armija (ANA), nastavlja sa povremenim napadima, što održava tenziju visokom među građanima i potiče održanje visokog stepena nepoverenja između dve zajednice. Autor ovih redova je tokom nedavnog boravka u Makedoniji, mogao na periferiji Skoplja da svakodnevno i noću i danju, periodično čuje rafale i pucnjeve sa rauličitim strana, koji bi noću ponekad prilazili na razdaljinu koja se meri stotinama metara. Razumljivo je da su ljudi koji tu žive, a ima ih raznih nacionalnosti, uznemireni i u napetom stanju isčekivanja. Dirljivo je bilo čuti razmišljanja ljudi koji su svoju kuću pravili 15-ak godina koji govore o svom emocionalnom opruštanju od te iste kuće, pripremajući sebe psihički na mogućnost gubitka svoje imovine. Teško je ostati pribran u takvoj situaciji. Pitanje zašto susedi onih koji pucaju noću ne reaguju, ostaje neodgovorenno. Da li je u pitanju strah za sebe same, podrška akcijama uznemiravanja (zasad uglavnom na tome ostaje) ili nešto drugo.

I same sistemske promene, kao što je postizanje proporcionalne zastupljenosti Albanaca u državnim službama izazivaju tenzije, jer se mlađi Makedonci-ke pitaju zašto oni ostaju bez posla, da bi neko možda i manje kvalifikovan od njih zauzeo slobodno radno mesto. Teško je biti razborit u situaciji nesigurne materijalne egzistencije i velikog međuetničkog nepoverenja. Ekonomski slabost zemlje pogoršava takvo stanje, jer se raspoloživi kolač za raspodelu smanjuje umesto da se povećava.

Ovih dana su u Makedoniji kidnapovana dva policajca da bi bili oslobođeni akcijom policije, sledeće noći su eksplodirale bombe ispred zgrade Vlade u Skoplju, te ispred zgrade Suda u istom mestu. Puštena je vest da je policija krenula u selo Aračinovo blizu Skoplja u potrazi za otmičarima policajaca. U razgovoru sa jednim Albancem iz Aračinova, kome je otac ubijen i srušena mu je kuća u policijskoj akciji pre dve godine, a on sam je teško fizički zlostavljan iako nije bio deo albasne vojne strukture, rekao mi je u »šali« da ako policija ponovo krene na njegovo selo, da postoji samo jedna opcija: »uzeti pušku u ruke«. Nadam se da to danas neće učiniti.

Crna Gora

Nevoljno, pod pritiskom Evropske Unije, vladajuća struktura Crne Gore je pristupila izgradnji državne zajednice Srbije i Crne Gore, što je novo ime za zemlju koja se prethodno zvala Savezna Republika Jugoslavija, čime je Jugoslavija definitivno poslana u istoriju. Time je odložen crnogorski referendum o nezavisnosti na 5 godina, što crnogorske vlasti pravdaju pritiskom izvana i obećavaju nezavisnost nakon isteka moratorijuma na nezavisnost.

Crnogorska politika svojim potezima u dobroj meri iritira javno mnenje u Srbiji, jer se oni tumače kao namerna opstrukcija dogovora, koji bi činili osnovu za ubrzanje procesa asocijacije Evropskoj Uniji. Čini se da ta strategija nije slučajna jer raspoloženje javnog mnenja u Srbiji ukazuje na rast glasova koji se zalažu za samostalnu Srbiju i raskidanje zajednice sa Crnom Gorom. Takva politika može izgledati kao rad u korist svoje štete, ali je sa obzirom na glavni zacrtani cilj vodeće elite, a to je nezavisnost, poprilično efektivna. Sa stanovišta uključenja u EU, ona je unazađujuća za obe republike.

Crnogorski predsednik Milo Đukanović (stranka DPS) je odlučio da se nakon dva predsednička mandata, umesto kandidovanja za poslednji treći mandat (kako je Ustavom predviđeno), kandiduje za funkciju premijera koju je takođe već u dva navrata obavljao - između ostalog i u vreme invazije crnogorsko-srpskih snaga na južnu Hrvatsku (okolina Dubrovnika). Protiv pomenutog gospodina, koji u dobrom delu Crne Gore važi za obožavanog vođu, italijanski sud iz Napulja je pokrenuo optužnicu za učešće u organizovanom kriminalu šverca cigareta u Italiju preko Crne Gore, što on uporno pobija.

Opozicija je propala u svojoj neprincipijelnoj koaliciji koja je pokušala da smeni vladajuću koaliciju DPS-SDP. Negdašnji Miloševićevi poslušnici su tek površno promenili svoje ruho i dalje koketirajući sa velikosrpskim nacionalizmom. Njihova podrška pokazuje konstantan trend smanjenja, opstajući uglavnom u severnoj Crnoj Gori, delovima koji se graniče sa Srbijom. Druga bitnija opoziciona stranka (Liberalni Savez) koja se odlučno zalaže za nezavisnost, je pokazala svoju lakomost za vlašću i izgubila poverenje onih koji su u njoj videli šansu za zamenom autokratske i korumpirane DPS.

Ostaje utisak da proces demokratizacije u zemlji stagnira, ekomska situacija se pogoršava, a da trvenja vlade i opozicije sve manje uspevaju da skrenu pažnju sa gorućih problema koji se ne rešavaju. Čime će se narod zamajavati kada se jednom dođe do nezavisnosti i šta će to rešiti, ostaje da se vidi za četiri godine. Za četiri izgubljene godine?

Srbija

U martu ove godine je ubijen premijer Srbije Zoran Đindjić, nakon čega je uvedeno dvomesečno vanredno stanje u akciji hvatanja odgovornih za ubistvo. Ponovo je u Srbiji nasiljem prekinuto delovanje čoveka na ključnoj poziciji, koji je za života bio uglavnom neomiljen, ali čija je tragična smrt ujedinila u gnev veliki deo građana-ki Srbije. Neki opozicioni lideri su na vest o smrti Đindjića odreagovali maltene likujući, ne pokazavši pritom ni minimum pjeteta za jezivu sudbinu jednog čoveka, ma koliko on bio omiljen ili ne.

Ovaj događaj predstavlja težak udarac za proces transformacije društva u Srbiji, jer je zbog izazvane destabilizacije imao višestrane negativne posledice na političkom, društvenom i ekonomskom planu. Akcija raskrinkavanja mreže kriminalaca povezanih sa moćnicima prethodnog režima, otkrivanje njihovih pipaka unutar policije, sudova i privrede, je dobrim delom završena sa rezultatima koji ostavljaju nejasnoće po pitanju njene kompletnosti. Valja doduše napomenuti da su neka politička ubistva iz vremena Miloševićevog režima rasvetljena i koja su imala iste aktere kao i u slučaju atentata na premijera, a koji potiču iz krugova specijalnih policijskih snaga, sa kojima se Đindjić pred svoje ubistvo pokušao obračunati.

Sada, već šest meseci nakon atentata, politička scena u Srbiji vrvi od međusobnih optuživanja za korupciju koje razmenjuju vladajuća koalicija i iz nekada ekspertske grupe nastala, politička stranka G17 Plus, koja je po ispitivanju javnog mnenja izbila na čelo popularnosti ispred Đindjićeve Demokratske stranke i Koštunićine Demokratske stranke Srbije.

Proces privatizacije prati nekoliko skandala u kojima se valdini službenici optužuju za nameštanje tendera i neočekivan uspeh tendera za prodaju duvanskih fabrika kojima se u budžet slilo preko 600 miliona evra, kojima je tako popravljen očekivani saldo privatizacije koja je nakon atentata praktično bila zaustavljena. Privreda ipak, još uvek ne pokazuje znakove rasta, dok broj nezaposlenih raste. Leto su označile brojne blokade puteva širom Srbije što je izgleda postao omiljeni način protesta radnika i seljaka.

Trvanja oko od EU zahtevanog usklađivanja carinskih stopa između Srbije i Crne Gore su trajala unedogled, dovodeći u pitanje izradu studije o izvodljivosti priključenja sa EU koja treba biti sprovedena od septembra.

Brojni primeri jezivog nasilja spram Srba na Kosovu, koje se nekažnjeno nastavlja, najupečatljivije ilustruju nedavni primeri ubistva cele porodice i napad na grupu dece u kojem je dvoje ubijeno a šestoro teško ranjeno. Na jugu Srbije na tromeđi sa Makedonijom i Kosovom su nakon višemesečne pauze ponovo započeti oružani napadi koji uključuju i eksplozije bombi ispred džamije, škole i minobacački napad na kasarnu.

Premijer Srbije je nedavno ponudio američkoj vlasti 1000 vojnika za učešće u "mirovnim misijama", što obuhvata Irak, Avganistan i dr. mesta na kojima je angažovana američka vojska. Srbija očigledno traži

približavanje sa USA kako bi zadobila njihovu podršku po pitanju budućeg statusa Kosova. Ovaj potez je USA toplo prihvatile, što je izazvalo nervozu među albanskim političarima, koji su dosad važili za glavne saveznike USA. Umesto otvaranja dijaloga između Kosova i Srbije, vodi se politička borba sa ciljem pridobijanja moćnih saveznika.

U Srbiji je i zvanično uvedeno pravo na prigovor savesti, a proces transformacije vojske Srbije i Crne Gore je započet penzionisanjem veće grupe generala iz vremena bivšeg režima.

Kosovo

Michael Štajner je napustio Kosovo krajem jula, završivši svoj mandat, po svojoj oceni uspešno. Teško je razlučiti pozitivne pomake na Kosovu u poslednjih godinu dana. Sistematska kampanja napada na srpsku manjinu je naizgled i pojačana u poslednje vreme, te je tako na dan dolaska novog administratora UN na Kosovo, g. Holkerija, izvršen napad na grupu dece srpske nacionalnosti u kojem ih je dvoje poginulo i nekoliko teško ranjeno. Čovek koji je prevozio ranjenu decu u bolnicu je usput zaustavljen i napadnut od grupe Albanaca, a grupa Srba je potom napala jednu Albanku i pretukla je. Ovi događaji su po okrutnosti prevazišli ubistvo cele srpske porodice koje se dogodilo nekoliko nedjela ranije, a u proteklim danima je još jedan čovek srpske nacionalnosti ranjen snajperom i teško povređen. Nijedan od počinilaca tih zločina nije uhapšen do sada, a nekoliko albanskih svedoka u već pokrenutim sudskim procesima protiv bivših pripadnika UCK (albanska gerila iz vremena rata) je ubijeno u atentatima. Obični građani su sa razlogom uplašeni za svoju sudbinu, te ne čudi što lokalno stanovništvo ne sarađuje sa UNMIK policijom na Kosovu u potragama za počiniocima zločina.

Četiri godine nakon rata, na Kosovu i dan danas struje ima tek po 2-3 sata dnevno, te je većina kuća opremljena agregatima. Razlog tome je pronevera novca namenjenog za popravku elektrana u kojem su učestvovali strani ekspert (Nemac) i lokalni direktor Elektroistribucije, nakon čega su donatori obustavili isplatu daljnje pomoći za rekonstrukciju. U takvim uslovima očajne infrastrukture i konstantnog etnički motivisanog nasilja, teško je zamisliti oživljavanje privrednog života. Situaciju dodatno otežavaju komplikovani vlasnički odnosi preduzeća na Kosovu (često u vlasništvu srpskih preduzeća), koji najvećim delom blokiraju proces privatizacije privrede.

Teško je dati konstruktivan predlog za rešenje kosovskih problema. Politički predstavnici Srbije insistiraju na sistemu "prvo standardi, pa onda status" što podrazumeva zaštitu prava manjina, dok je albanskim predstvincima prioritet rešavanje statusa argumentujući da upravo odsustvo stalnog rešenja izaziva probleme. Čini se da korupcija i organizovani kriminal jedini profitiraju iz sadašnje situacije, te da bi preko potrebno bilo da ljudi na Kosovu i to posebno Albanci-ke sa svojom posebnom odgovornošću u ulozi većine, počnu da pružaju otpor ekstremistima i pokažu jasno odbijanje nasilja spram manjina na Kosovu. Predvodničku ulogu u tome bi morali imati politički predstavnici koji se zasad drže rezervisano, strahujući od gubitka političkih poena.

Hrvatska

Protekli period u Hrvatskoj, obilježile su značajne promjene u zakonodavstvu. Tako je Hrvatska uz novi Obiteljski zakon i Zakon o ravnopravnosti spolova, dobila Zakon o istospolnim zajednicama, prvi hrvatski zakon koji uređuje homoseksualna prava.

Osobama istog spola koje žive zajedno, ovaj zakon daje pravo na uzdržavanje partnera, te mogućnost uređenja imovinsko pravnih odnosa. Na ovaj način istospolne su zajednice u imovinskim pravima izjednačene s pravima koja pripadaju partnerima u izvanbračnoj zajednici muškarca i žene.

Iako je prvotno zamišljeno da odredbe o pravima osoba u istospolnim zajednicama budu dio novog Obiteljskog zakona, uređene su u posebnom zakonu zbog inzistiranja konzervativno orijentiranih političkih stranaka predvođenih zastupnicima HSS-a koji su smatrali da tim odredbama u Obiteljskom zakonu nije mjesto.

Tihomir Orešković, Mirko Norac i Stjepan Grandić proglašeni su, na Županijskom судu u Rijeci nepravomoćnom presudom krivima za ratne zločine nad civilnim stanovništvom šireg gospicke područja u jesen 1991. godine. Orešković je osuđen na 15, norac na 12, a Grandić na 10 godina zatvora.

U presudi, između ostalog, stoji kako je u postupku utvrđeno da su Orešković i Norac izdavali naloge za odvođenje civila iz njihovih kuća i podruma te za njihovu likvidaciju, kao i to da je Norac osobno ubio jednu ženu. Također je utvrđeno da najmanje 50 civila ubijenih na gospickom području ni na koji način nisu sudjelovali u ratnim sukobima te da nisu pomagali neprijatelju.

Ova presuda uzbunila je dio hrvatske javnosti pa je organiziran prosvjed ispred suda u Rijeci, a onda i po mnogim mjestima u Hrvatskoj.

Ovo se definitivno može proglašiti povjesnim događajem jer su hrvatski sudovi prvi put nekoga osudili za ratni zločin počinjen sa hrvatske strane.

No, ovo je tek prvostupanjska i još nepravomoćna presuda, ostaje nam da vidimo hoće li je potvrditi Vrhovni sud Republike Hrvatske koji je jedini ovlašten odlučivati o žalbenom postupku.

Jedan od najvažnijih političkih problema Hrvatske i ove godine je Gotovinin bijeg, odnosno njegovo (ne) izručivanje Haagu, zbog čega Velika Britanija odbija ratificirati dokument o početku procesa pristupa Hrvatske Evropskoj uniji. Gotovinin bijeg čini veliku štetu Hrvatskoj, govore predstavnici hrvatske vlasti, a i predstavnici međunarodne zajednice. Vlasnik tjednika «Nacional», Ivo Pukanić, obavio je proljetos intervju s Gotovinom u kojem je on izrazio spremnost dati iskaz Haaškom sudu, ali nakon toga više se nije javljaо. Strani diplomati i državnici tvrde da je Gotovina u Hrvatskoj, Vlada tvrdi da ne zna gdje je, mnogi analitičari govore da Vlada jednostavno i da zna nema smjelosti uhapsiti odbjeglog umirovljenog generala i sve to čini jedan zatvoreni krug, koji najviše šteti napretku ove zemlje.

Po odluci vlade RH od 10. lipnja do 31. prosinca ove godine, građanima i građankama Srbije i Crne Gore nije potrebna viza za ulazak u RH za turističke posjete do 90 dana. Ova odluka najdalji je korak u liberalizacijski viznog režima otpočetog prošle godine, a nadajmo se i značajan korak za stvaranje kvalitetnog ozračja u kojem će se rješavati i druga pitanja važna za poboljšanje odnosa između ovih dviju država.

Zaoštrenje odnosa sa Slovenijom najeksponiraniji je politički događaj u Hrvatskoj ove godine. Razlog je najavljivanje proglašenja gospodarskog pojasa od strane Hrvatske čime će Slovenija ostati bez pristupa međunarodnom moru. Službena Ljubljana indirektno je pripremila kočenjem procesa pristupa Hrvatske Evropskoj uniji.

Od prve polovice 2003. godine postrojba vojne policije HV od 44 vojnika sudjeluje u operacijama u Afganistanu pod njemačkom komandom, a u sklopu misije ISAF (Međunarodne snage za stabilizaciju Afganistana). Ovo je prvo slanje hrvatskih vojnika u borbenu misiju izvan hrvatske u mirno doba.

Političkih ili povijesnih veza Hrvatska s Afganistanom nema, osim što će je ova «mirovna misija» na tlu Afganistana koštati 6 milijuna dolara godišnje, jer vojne operacije Hrvatska plaća sama.

Vlada RH tvrdi da Hrvatska svojim sudjelovanjem dokazuje svoju privrženost Antiterorističkoj koaliciji te povećava svoje šanse za ulazak u NATO.

Neshvatljivo je što je o ovoj temi u Saboru provedena tek usputna rasprava u nekoliko popodnevnih sati, bez TV prijenosa, dok je njemački Bundestag o istoj temi raspravljaо puna 4 dana.

Vlada RH odbila je potpisati Sporazum o neizručivanju američkih državlјana Međunarodnom kaznenom судu za ratne zločine bez obzira na američke pritiske.

Hrvatska će, dakle, po svoj prilici ostati bez vojne pomoći u opremi i školovanju vojnog kadra u visini od 19 milijuna dolara.

Sam zahtjev za potpisivanjem ovog sporazuma je sasvim apsurdan jer Amerikanci od Hrvatske traže poštivanje potpisanoг sporazuma sa Tribunalom u Haagu i izručenje optuženika, dok oni unaprijed kažu da to neće učiniti.

Počele su i predizborne aktivnosti i razgovori.

Od mogućih prijeizbornih koalicija izvjesna je koalicija stranaka desnog centra u svim izbornim jedinicama. U poslijeradnim koalicijama postoje različite mogućnosti kombiniranja i kod stranaka lijeve i kod stranaka desne opcije kao i međusobna, koja najčešće nisu zasnovane na programskim načelima stranaka već na potrebi preuzimanja vlasti.

Po anketama HDZ stoji najbolje sa više od dvadeset posto, pet-šest postotaka manje ima SDP, treća stranka sa preko deset posto je HNS, a ispod deset posto je HSS. Sve ostale stranke borit će se da prijeđu izborni prag od pet posto.

Bosna i Hercegovina

Društvena klima i kontekst rada u Bosni i Hercegovini su i 2003. godine snažno obeleženi nekim konstantantama nastalim tokom i odmah po završetku rata 1992 - 1995. : podela BiH na dva entiteta sa jako malo međusobne komunikacije i razumevanja; odnosi između tri «konstitutivna» naroda opterećeni kako balastom ratne prošlosti, tako i nesposobnošću vladajućih elita za uspostavljanjem zdrave međusobne komunikacije; katastrofalna ekomska situacija koja BiH svrstava na samo dno lestvice najsiromašnijih zemalja Evrope; poseban segment je uloga međunarodne zajednice i, posebno, visokog predstavnika Pedija Ešdauna, za koju sve više izgleda da jednostavno ne zna šta bi sa vrućim krompirom

zvanim Bosna i Hercegovina. Dosta je teško dati neku generalnu ocenu o pravcu u kome ide BiH, a ne upasti u zamku paušalnih i površnih ocena. Preterano bi bilo reći da se nikakvi pomaci ne dešavaju, ali činjenica da ih je teško razabrati u čitavoj mreži nasilja, diskriminacije, korupcije i afera dovodi do zaključka da se u BiH mesto napretka dešava regresija na mnogim poljima.

Na izborima održanim krajem prošle godine vlast su, u oba entiteta, osvojile tzv. nacionalne/nacionalističke partije SDA, SDS i HDZ, što je nemali broj građana/ki propratio podsećanjem na predratnu 1990. godinu kada su iste stranke bile na vlasti u BiH. Sa druge strane, postoje i podsećanja na to da broj glasova koji ove partije dobijaju na izborima konstantno opada od 1996. godine. Problem je «jedino» u tome što izgleda da su samo njihovi glasači redovni na biračkim mestima što potvrđuje i veoma nizak procenat ljudi izašlih na izbole (55% u Federaciji BiH i samo 51% u RS). Tih oko 54% građana odredilo je strukturu vlasti u BiH za naredne četiri godine. Međunarodna zajednica je ovoga puta zauzela poziciju saradnje sa nacionalnim strankama, objašnjavajući to potrebom za poštovanjem rezultata demokratskih izbora. Glasova koji kritikuju takvu poziciju OHR i visokog predstavnika sve je više i oni uglavnom dolaze iz redova «nezavisnih» intelektualaca i medija koji upozoravaju na to da se takvim pristupom zapravo štite kriminalci i ratni profiteri koji su sive eminencije sve tri stranke iz tzv. «bosanske trijade». No kritike (o čijoj se konstruktivnosti, doduše, uvek da raspravljam) ne manjka u BiH. Ono što nedostaje je jasna afirmacija neke nove, drugačije paradigme i to je jedan od ključnih problema BiH društva. Jer bila bi potrebna izuzetno velika doza blagonaklonosti pa da se fraziranja o «toleranciji, multikulturalnosti i multietničnosti» koja se svakodnevno mogu čuti od strane raznih političara (ređe političarki), domaćih i stranih, shvate kao promišljena i konzistentna alternativa postojećoj matrici.

U različitim delovima BiH su, valjda kao echo dešavanja na centralnoj političkoj pozornici, sve učestaliji slučajevi ekstremnog nasilja (ubistva, bombe, ulični obračuni) koji u nekim slučajevima dobijaju i nacionalnu boju. Odgovor građanstva je šutnja i strah (kao u slučaju nedavnog ubistva u centralnoj, pešačkoj zoni Sarajeva posle koga se nijedan svedok/svedokinja nije javio/la policiji iako je ubistvo izvršeno u najfrekventnijem periodu oko 19h), što je pokazatelj velikog nepoverenja ljudi u institucije sistema.

Paradoksalna je situacija da se baš u trenutku kada se u Bosni i Hercegovini dešava još jedan talas različitih vrsta nasilja (ubistva, napadi i pretnje povratnicima u oba entiteta, nasilje i diskriminacija na etničkoj i verskoj osnovi, izražena uloga predstavnika međunarodne zajednice i domaćih vlasti u podsticanju i kršenju ljudskih prava) više nego ikad govori o reformama ili reformskom kursu države BiH. Barem dve velike reforme se već sprovode ili se ozbiljno pripremaju. Jedna je reforma obrazovanja, mada bi ispravnije bilo govoriti o reformama (pošto ti procesi nisu sinhronizovani u oba dela BiH), koja je trebalo da otpočne početkom nove školske godine. Sudeći prema razvoju događaja u Federaciji BiH, naročito u delovima sa brojnim hrvatskim stanovništvom, biće potrebno još mnogo vremena i truda pa da zaista zaživi jedinstveni, reformisani plan i program. Za sada, početak nove školske godine obeležen je brojnim protestima i demonstracijama nastavnika/ca, roditelja i đaka, a škole uglavnom ne rade punom parom.

Druga najavljena je poreska reforma, odnosno usvajanje državnog zakona o porezu na dodatnu vrednost (PDV) što je jedan od šest glavnih ciljeva koje je postavio Visoki predstavnik međunarodne zajednice za BiH, Pedi Ešdaun. Zakon je u pripremi, i on bi prema mišljenju Visokog predstavnika i predstavnika/ca domaće vlasti trebalo da uvede red u naplatu poreza u BiH, dok bi njegove direktnе posledice bile «uvodenje reda na tržištu, u ekonomiji, više povoljnijih kredita, vraćanje poverenja u domaću ekonomiju, puniji budžeti iz kojih se finansiraju infrastruktura, zdravstvo, školstvo itd.» Mnogo se manje govori o velikim rizicima koje nosi uvođenje PDV-a od kojih je svakako najznačajnija velika mogućnost poskupljenja domaće robe što će biti značajan udar na ionako prenizak životni standard u BiH.

S obzirom da je domaća ekonomija u BiH potpuno nezaštićena treba pozdraviti akciju «Kupujmo naše - za jaku BH ekonomiju», koja je, prema istraživanjima, znatno podigla potrošnju robe proizvedene u BiH. Najavljen je i nastavak ove marketinške akcije...

Poseban i krucijalan segment ove priče jeste onaj koji se direktno odnosi na rat i njegove posledice. I tu je priča u Bosni veoma kompleksna, jer tok priče ponekad liči na račiji hod «korak napred, dva koraka nazad». Koraci unapred, makar simbolički, jesu priznanje krivice Biljane Plavšić pred sudom u Hagu, kao i priznanja krivice i svedočenja dvojice bosanskih Srba koji su učestvovali u planiranju i sprovođenju masakra u Srebrenici, Momira Nikolića i Dragana Obrenovića. Tu svakako treba ubrojiti i hapšenje Nasera Orića, čoveka koji se smatra odgovornim za zločine u srpskim selima u okolini Srebrenice.

Sa druge strane Karadžić i Mladić su još na slobodi, na sve tri strane još uvek postoje «nedodirljivi» likovi koji su na različite načine povezani sa ratnim zločinima, a još uvek ne postoji nikakav nagoveštaj da bi se državne institucije željele i mogle ozbiljnije pozabaviti pitanjem suočavanja sa prošlošću.

Otvaranje memorijalnog centra Potočari važan je simbolički gest, kao što je važno i značajno prisustvo najviših predstavnika republike Srpske na otvaranju memorijalnog centra čime se, bar naizgled, prekida lanac ignorisanja i minorizovanja zločina koji je tu počinjen. Međutim, čini se da je u BiH danas nemoguće govoriti samo o zločinu kao takvom bez politiziranja i pravljenja «ravnoteže zločina», tako da su se u senci ovog događaja desili mnogi propratni događaji (rušenje džamije, ignorisanje događaja na RtRS, pozivanje Bila Klintona da otvorи memorijalni centar) koji ukazuju da je stvarno razumevanje i osuda bilo kog zločina bar na ljudskom nivou još uvek daleko od ovog dela sveta.

I na kraju, BiH je sa SAD potpisala sporazum o neizručivanju američkih građana međunarodnim sudovima za ratne zločine. Reakcije su uglavnom izostale ili su bile mlake. Sve pod parolom «šta se mora nije teško», izostala je istinska analiza šta potpisivanje tog sporazuma donosi društву u BiH.

PLAN RADA

za period oktobar - decembar 2003.

Trening za trenere/ice iz nenasilne razrade konflikta (2003-2004)

17-22.10.2003. - Faza IV, petodnevni trening
Novembar-Decembar 2003. - Faza V, prateći sastanci
5-10.12.2003. - Faza VI, petodnevni trening

Tribine «Četiri pogleda»

Od prošlosti: Otkud ja u ratu? - ka budućnosti: Kako ka trajnom miru?

U oktobru i novembru 2003. organizovaćemo ukupno 5 tribina u Srbiji i Crnoj Gori, koje predstavljaju nastavak i nadogradnju tribina do sada rađenih u Srbiji i Bosni i Hercegovini. Gosti tribina biće učesnici ratova na prostoru bivše Jugoslavije, iz Bosne i Hercegovine, Srbije i Hrvatske.

Plan tribina:

24.10.2003. Vlasotince, Srbija
28.10.2003. Novi Sad, Srbija
11.11.2003. Kraljevo, Srbija
29.11.2003. Bijelo Polje, Crna Gora
2.12.2003. Podgorica, Crna Gora

Sastanak umrežavanja

16-22.12.2003. Sastanak umrežavanja na temu «Suočvanje s prošlošću» sa organizacijama i pojedincima/kama zainteresovanim za tu temu.

CNA TIM

Adnan Hasanbegović

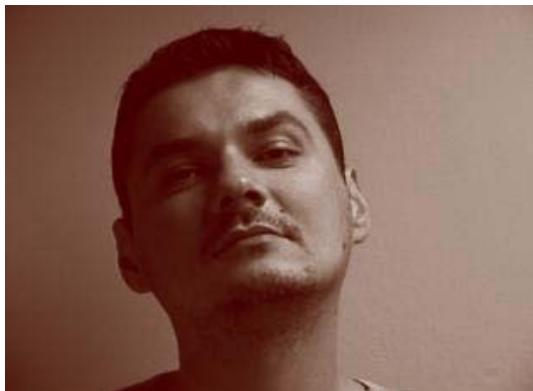
Helena Rill

Ivana Franović

Nedžad Horozović

Nenad Vukosavljević

Milan Colić Humljan

Sanja Deanković

Tamara Šmidling

Zahvaljujemo se svima koji su podržali projekat KURVE Wustrow - Centar za nenasilnu akciju, finansijski ili svojim angažovanjem koje je omogućilo ovaj projekat i pomoglo da se osigura njegova primena kao i svima onima koji su bili sa nama u svojim mislima.

POSEBNO HVALA:

Auswärtiges Amt - German Federal Ministry of Foreign Affairs
Berghof Stiftung & Berghof Research Institute for Creative Conflict Management
Biro za ljudska prava Tuzla
Branko Todorović
Bundesministerium für wirtschaftliche Zusammenarbeit und Entwicklung
Cara Gibney
Celia McKeon
Centar za informativnu dekontaminaciju mladih Banja Luka
Centar za mirovne studije Zagreb
Committee for Conflict Transformation
Conciliation Resources
Dokumentacioni centar "Ratovi 1991-99"
Deutsche Friedensgesellschaft Vereinigte Kriegsgegner - DFG VK Bielefeld
Goran Božičević
Gordan Bodog
Gesellschaft für technische Zusammenarbeit (GTZ)
Internationale Ärzte zur Verhütung des Atomkrieges - IPPNW Deutschland
Iva Zenzerović
Jasmin Redžepović
Martina Fischer
Menschenrechtsreferat des Diakonischen Werkes
Miloš Marković
Miodrag Živanović
Natascha Zupan
Nina Vukosavljević
Omladinski centar Gornji Vakuf - Uskoplje
Quaker Hilfe
Quaker Peace and Social Witness London
Quaker Peace and Social Witness Sarajevo
Roland Salvisberg
Sezam Zenica
Swiss Federal Department of Foreign Affairs
Uno Stiftung
Ursula Renner
svim učesnicima i učesnicama treninga